

La població catalana al primer quart del segle XVIII*

Josep IGLÉSIES i FORT

El present treball és un avanç d'un estudi molt més ampli que conté la transcripció de tots els censos del segle XVIII a Catalunya, llur crítica i la detallada distribució de les xifres de totes les localitats en comarques, així com l'estudi general de la població en el període. La impossibilitat econòmica de dur-lo ara a l'estampa a causa de la seva gran extensió, ens aconsella de donar-ne un resum.

Després d'un període llarg de cent cinquanta anys sense xifres de població de Catalunya, arribem al primer quart del segle XVIII, i ens trobem amb tres censos. El primer és de 1708, degut a Josep Aparici;¹ el segon és signat per Josep de Pedrazas² i fou establert l'any 1717 pels oficials encarregats de la confecció del cadastre de Felip V; i el tercer,³ fet oficialment entre els anys 1720 i 1725, és una correcció de les exageracions de l'anterior, i serví també per a fixar les poblacions catalanes dins la nova divisió en corregiments establerta pel decret de Nova Planta. Aquesta utilitat explica que coneguem diverses còpies d'aquest darrer manuscrit. Cap no és datada, i nosaltres atribuïm el recompte a l'any 1725, que és el de la pau de Viena, que imposa el retorn dels béns confiscats a la noblesa catalana adversa a Felip V. Pot ésser, però, un parell d'anys anterior, puix que les confiscacions hi són mantingudes.

Hem utilitzat també les dades de població que figuren als divuit volums de «Corregimientos» números 170-I a 187-XVIII de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i les incloses en els repartiments d'armes fets els anys 1720 i 1721, relacionades en els manuscrits *Libro Dézimo de consultas de la Real Audiencia*, núm 220, i *Libro XII de Consultas de la Real Audiencia*, núm. 130 del mateix Arxiu.

Josep Aparici féu esmenes i contraesmenes a les xifres del seu text, però no va retocar les sumes primitives de les columnes. Hem refet totes les sumes, tant les del fogatge d'Apa-

rici, com les dels altres posteriors que constitueixen la base del nostre estudi, sense, però donar mai crèdit a les oficials o anotades en els textos respectius. Referent al cens del 1725, la cosa es complica amb les quatre còpies del mateix text que hem consultat, les quals contenen divergències. Les hem comparades per menut, xifra per xifra.

Quant al cens d'Aparici, la seva suma total és de 89.506 focs, i la nostra, de 89.653 focs. Hem notat, però, en el text algunes repeticions de localitats que sumen 103 focs. Això rebaixa la xifra total a 89.550 caps de casa. Al text del cens del 1717 hem trobat sumes errònies tant en els detalls de cada localitat, com en els de les vegueries i, encara, en el conjunt. En resum, la suma oficial dóna 103.135 focs, i la nostra 103.967. El text del 1717 conté com a apèndix un quadre atribuït al 1718 que ens resulta d'un gran interès, puix que les seves dades, bé que donades globalment per vegueries, són relacionades per sexes, edats, oficis i amb nombre, no pas de veïns, sinó d'habitants. A més, la relació conté la Vall d'Aran, que manca en les dues anteriors. Algunes sumes de les columnes horitzontals i verticals d'aquest estat contenen també errors; però, en canvi, el total final resulta conforme i ajustat a 389.960 habitants. Hem fet també unes llargues comprovacions per a deduir si l'estat global del 1718 era basat en el cens de 1717, i el resultat ha estat afirmatiu, bé que amb una distribució de poblacions per vegueries una mica diversa. Exclosa la Vall d'Aran, entre l'un i l'altre hi ha, però, una diferència de 91 focs.

El manuscrit que atribuïm al 1725 conté dues parts: una, dedicada a la descripció de cada localitat amb el seu nombre de focs i habitants, i una altra, formada per un índex alfabètic on aquestes dades es repeteixen. Així tenim dues referències demogràfiques dins un mateix text, les quals, però, no sempre coincideixen. Tampoc no coincideixen en alguns casos les xifres de les quatre còpies consultades; en canvi, hi coincideixen alguns errors de suma. Així, per exemple, el corregiment de Manresa hi figura amb 8.180 focs a totes les còpies, i a nosaltres la suma dels detalls de les localitats ens en dóna 7.121, és a dir, 1.059 cases de menys. En canvi, en la xifra d'habitants, la nostra suma és superior de 1.216 a la del text. És també molt estranya la diferència de més de deu mil habitants entre la nostra suma i l'oficial del corregiment de Vic. En el conjunt del Principat la nostra suma és inferior a 793 focs a la del text de la Reial Acadèmia de la Història; en canvi, resulta superior a aquesta de 12.061 habitants.

Relació entre focs i habitants

Els censos d'Aparici i de Pedrazas ens donen les xifres per focs.⁴ Els estats del 1718, que hem de considerar basats damunt el cens de Pedrazas, ens ofereixen, però, uns resums del nombre d'habitants per vegueries i sots-vegueries. Una nota del final de l'estat indica que «se consideran en Cataluña 100.000 casas que, repartidas las 389.960 almas por tanto, corresponde casi a quatro personas por casa teniendo presente también que en las personas ha auido alguna ocultación de modo que el número de ellas llegará a 400.000». A part d'aquest suggeriment sobre possibles ocultacions, la nostra suma dels focs del 1718 dóna la xifra concreta de 103.923, la qual, a base dels 389.960 habitants que figuren en la totalitat del Principat, permet de deduir que en corresponen 3,75 per cada foc.

En cap vegueria ni sots-vegueria el coeficient entre el nombre d'habitants i el de focs no arriba a la xifra de cinc, que és la universalment admesa per a deduir el nombre d'habitants

d'un país a base del seus focs o famílies. La demarcació que s'hi acostava més és la petita sots-vegueria dels Prats de Rei, on viuen 4,80 persones per foc. La segueixen la Vall d'Aran, amb un coeficient entre habitants i focs de 4,42; la vegueria de Barcelona, amb 4,18; la sots-vegueria del Pallars; amb 4,01, i la vegueria de Girona, amb 4. Totes les altres vegueries i sots-vegueries donen una mitjana situada entre 3 i 4 persones per foc. L'única demarcació que no arriba a 3 és la vegueria de Manresa, que dona el mínim, amb 2,73 habitants per foc.

Hem deduït també el coeficient indicat distribuïnt la població del cens del 1718 per corregiments a fi de poder comparar els resultats amb els del cens immediatament posterior. El departament que ofereix una mitjana més alta és el de la Vall d'Aran, amb 4,42 persones per foc. El segueixen els corregiments de Barcelona i del Pallars, amb 4,18 i 4,01, respectivament. La resta de corregiments es manté entre 3,16 i 3,86 persones per foc.

En el cens del 1725, dividint el nombre d'habitants de la totalitat del Principat pel de focs, hom obté una mitjana de 3,909 habitants per foc, de manera que l'apreciació de correspondre «casi a quatre personas por casa» que ens feia el compilador del 1718 resulta ací molt més apropiada. Però aquest coeficient, deduït del càlcul global de focs i d'habitants del conjunt del Principat, induiria a grans errors si era aplicat a cada corregiment per separat. Tenim en primer lloc el corregiment de Barcelona, que ofereix 5,64 persones per cada foc. El segueix el de Mataró, amb 4,67, i el de Manresa, amb 4,28. Notem el salt que fa aquesta demarcació, que de la xifra mínima (3,16) que oferia l'any 1718, passa a una de les més altes. Els corregiments de Tortosa i de Vilafranca del Penedès passen també de 4 persones per foc. La resta dels departaments resta entre 3,13, ofert pel corregiment de Puigcerdà, i 3,89, que ens dona el de Tarragona. A continuació inserim un estat dels resultats obtinguts.

Vegueries i sots-vegueries	1718	Corregiments	1718	1725
	Persones per foc		Persones per foc	Persones per foc
Barcelona	4,18	Barcelona	4,18	5,64
Vallès	3,53	Mataró	3,53	4,67
Girona	4,00			
Besalú	3,63	Girona	3,79	3,72
Afegits a Besalú	3,41			
Camprodon	3,54			
Vic	3,63	Vic	3,61	3,38
Ribes	3,58			
Puigcerdà	3,25	Puigcerdà	3,28	3,13
Lluçanès	3,43			
Moià	3,66			
Manresa	2,73	Manresa	3,16	4,28
Berga	3,85			
els Prats de Rei	4,80			
Alta de Cervera	3,61			
Baixa de Cervera	4,05	Cervera	3,82	3,59
Agramunt	3,62			

Vegueries i sots-vegueries	1718 Persones per foc	Corregiments	1718 Persones per foc	1725 Persones per foc
Pallars	4,01	Pallars	4,01	3,22
Balaguer	3,65	Lleida	3,68	3,41
Lleida	3,52			
Tàrraga	3,63			
Tortosa	3,86	Tortosa	3,86	4,06
Montblanc	3,86	Tarragona	3,83	3,89
Tarragona	3,82			
Penedès	3,19	Penedès	3,27	4,06
Igualada	3,80			
Vall d'Aran	4,42	Vall d'Aran	4,42	
Total del Principat	3,75		3,75	3,909

Per al cens de 1720-1725 hem fet també els càlculs del coeficient resultant entre habitants i focs distribuint les poblacions per comarques. El Barcelonès és la comarca que dona una xifra més alta referent a les persones que corresponen a cada família. És l'única comarca que arriba a cinc habitants per foc. El coeficient resultant és de 5,891. La comarca que se li acostava més és el Vallès Occidental, que ofereix un coeficient de 4,914. Segueixen el Maresme, amb 4,671, el Baix Ebre, amb 4,655, i el Bages, amb 4,580. Notem que la vegueria de Manresa, que comprenia la comarca de Bages, l'any 1717 ofería el mínim. No s'ha de creure que en el petit espai d'anys que va entre un cens i altre, de semiestèril hagi esdevingut prolífica. Únicament vuit comarques més arriben a les quatre persones per foc; les vint-i-quatre comarques restants es queden amb coeficients que van de 3 a 4. El mínim l'ofereix el Ripollès, amb 3,161. Tot seguit inserim una taula per comarques amb el nombre d'habitants per foc segons el cens del 1725.

Comarca	Habitants per foc	Comarca	Habitants per foc
Baix Llobregat	4,441	Baix Ebre	4,655
Barcelonès	5,891	Montsià	3,797
Maresme	4,671	Terra Alta	3,800
Vallès Occidental	4,914	Cerdanya espanyola	3,162
Vallès Oriental	4,120	Osona	3,457
Alt Empordà	3,569	Ripollès	3,161
Baix Empordà	3,613	Anoia	3,894
Garrotxa	3,777	Bages	4,580
Gironès	3,989	Berguedà	3,761
Selva	3,730	Solsonès	4,237
Alt Camp	4,084	Garrigues	3,648
Alt Penedès	4,085	Noguera	3,553
Baix Penedès	3,808	Segarra	3,083
Garraf	4,140	Segrià	3,169

Comarca	Habitants per foc	Comarca	Habitants per foc
Tarragonès	4,439	Urgell	3,397
Baix Camp	3,611	Alt Urgell	3,258
Conca de Barberà	4,026	Pallars Jussà	3,295
Priorat	3,732	Pallars Sobirà	3,167
Ribera	3,365	Vall d'Aran	

Mitjana de la Catalunya estricta: 3,909

Consideracions generals sobre els censos estudiats

Concretant-nos als tres recomptes de població de 1708, 1717 i 1725, tenim que entre el primer i el segon transcorren nou anys, i dins aquest període hi ha un esdeveniment de tanta importància com és la guerra de Successió. Ens podríem fer la il·lusió de poder deduir les conseqüències demogràfiques que aquesta guerra va reportar; però el cens de 1717 va aixecar prou protestes per a obligar a esmenar-lo, i això en certa manera l'invalida per a aquest fi. D'altra banda, en lloc de trobar consignat en els darrers recomptes de població el descens demogràfic que cal esperar d'una guerra, hi és manifest un increment considerable damunt el del 1708.

Ha estat dit que el fogatge de Josep Aparici peca de baix. Donats els antecedents del seu autor i la seva perícia acreditada i reconeguda pels partidaris dels dos reis pretendents a la corona, ens sembla inadequat d'atribuir a Josep Aparici un sentiment de benevolència envers els pobles que havien de tributar.⁵ Del seu coneixement de Catalunya, en dóna una idea clara el mapa que ell aixecà de cap i de nou en la seva totalitat sense tenir en compte els treballs cartogràfics anteriors que desfiguraven la forma i les proporcions del Principat. El rigor extrem que demostra el fet de recórrer totalment el terreny i amidar-lo per la pròpia mà, la qual cosa és ben manifesta en el mapa, regeix també en la confecció del cens. Les xifres de cases que reporta Aparici tenen una absoluta aparença d'exactitud. Les mateixes esmenes i contraesmenes que conté la relació que ens ha pervingut delaten un afany de millorar-la i d'ajustar-la tant com sigui possible a la realitat.

Però la comparació del cens d'Aparici amb el que signa Pedrazas nou anys més tard sembla donar la raó als qui afirmen que el primer redueix les xifres de població. Tanmateix no hem d'oblidar que el cens del 1717 és confeccionat pels funcionaris de Felip V al ple de la repressió política contra el Principat, en uns moments d'autèntic terror, on l'única llei que preval és la voluntat del vencedor, que obra rancorosament i veu enemics encoberts arreu. Hi ha alguna cosa en aquest cens que sembla produir la impressió d'ésser fet amb rapidesa, sense contemplacions de cap mena i tirant a inflar les possibilitats impositives de les localitats fins allí on sigui possible. El fet és que immediatament ve un aranjament, fet amb més serenitat, que dóna unes xifres inferiors, les quals són un entremig entre les d'Aparici i les del 1717.

Fa estrany que els anys 1718 i 1719, quan la Reial Audiència ajusta l'administració municipal a les normes derivades de la Nova Planta i fa el nomenament dels batlles i els regidors de totes les poblacions, en lloc de basar-se en les dades rigoroses del cens oficial del 1717, ho faci damunt unes altres que sovint s'expressen com a vagues i indecises, les quals s'as-

semblen molt a les del recompte que datem entre 1720 i 1725. Passa això mateix amb els repartiments d'armes que trobem clarament datats els anys 1720 i 1721. Per quina raó hom no donava un crèdit absolut al cens oficials del 1717?

Aquesta observació porta a la conclusió que les diferències en més o en menys que hom nota quant al nombre de cases de cada localitat entre les relacions de què ens ocupem, no responen ben bé a augments o disminucions demogràfics, sinó més aviat a defectes o encerts en la confecció del cens. De fet tenim tres relacions generals dins un període aproximat de disset anys, les quals, si les prenem com a rigorosament exactes, delatarien un augment d'un 16% de població en el primer període de nou anys, i una minva d'un 3% en el segon període de set o vuit anys referent al nombre de focs, mentre que fent els càlculs a base del nombre d'habitants hi hauria un augment d'un 1% escàs.

Resum comarcal

Inserim a continuació una taula que ofereix un resum per comarques dels focs, segons els censos del 1708 i el 1717, i dels focs i els habitants, segons el que considerem del 1725. Per a cada cens i cada comarca anotem les xifres filles del textos consultats sense fer-hi cap esmena, tal com resulten dels detalls comarcals que figuren al text complet del present resum i, a llur costat, les xifres obtingudes a base de compensar les omissions sofertes pels compiladors dels censos.

En el fogatge d'Aparici la nostra intervenció ha comportat la inclusió de 2.111 focs al conjunt de tot Catalunya, la major part dels quals provenen de les omissions sofertes a l'Empordà, a la Garrotxa, a la Selva i a la Plana de Vic. Quant el cens del 1717, ha comportat l'increment de 3.321 focs, dels quals 697 corresponen a les localitats de la Vall d'Aran, cap de les quals no és tinguda en compte en el cens; 1.894 deriven de les omissions sofertes a les comarques tarragonines; 582, d'altres omissions notades al Maresme, i la resta, d'esmenes de menor importància. Quant al darrer recompte, únicament hi ha una diferència d'un centenar de focs entre la suma derivada del cens i la xifra discriminada.

Comarques	1708 Focs		1717 Focs		1725 Focs		Habitants
	Segons el cens	Discri- minats	Segons el cens	Discri- minats	Segons el cens	Discri- minats	
Baix Llobregat	1.866	1.894	2.753	2.753	1.979	1.979	8.790
Barcelonès	5.812	5.812	8.649	8.649	6.398	6.398	37.697
Maresme	4.335	4.335	4.557	5.139	4.304	4.304	20.108
Vallès Occidental	1.782	1.782	2.519	2.519	1.782	1.782	8.757
Vallès Oriental	3.413	3.413	4.323	4.323	4.000	4.000	16.480
Regió I	17.208	17.236	22.801	23.383	18.463	18.463	91.832
Alt Empordà	3.353	4.853	6.304	6.304	5.482	5.482	19.598
Baix Empordà	4.012	4.012	3.158	4.158	4.503	4.503	16.271
Garrotxa	1.829	2.329	4.091	4.091	3.354	3.354	12.671
Gironès	3.744	3.862	4.649	4.739	4.629	4.629	18.467
Selva	3.012	3.207	2.908	3.712	3.327	3.327	12.039
Regió II	15.950	18.263	21.110	23.004	21.295	21.295	79.046

Comarques	1708 Focs		1717 Focs		1725 Focs		Habitants
	Segons el cens	Discrimi- nats	Segons el cens	Discrimi- nats	Segons el cens	Discrimi- nats	
Alt Camp	2.437	2.437	2.072	2.072	2.301	2.301	9.399
Alt Penedès	2.036	2.101	2.337	2.337	1.748	1.748	7.141
Baix Penedès	802	802	899	899	700	700	2.666
Garraf	1.627	1.627	1.643	1.643	1.346	1.346	5.573
Tarragonès	2.549	2.564	3.116	3.116	2.657	2.657	11.797
Regió III	9.451	9.531	10.067	10.067	8.752	8.752	36.576
Baix Camp	3.443	3.443	3.791	3.839	3.458	3.458	12.490
Conca de Barberà	1.818	1.818	1.825	1.825	1.878	1.878	7.562
Priorat	1.005	1.005	1.043	1.043	1.063	1.063	3.968
Ribera d'Ebre	1.154	1.154	1.152	1.152	1.389	1.389	4.672
Regió IV	7.420	7.420	7.811	7.859	7.788	7.788	28.692
Baix Ebre	1.451	1.451	1.887	1.887	1.418	1.418	6.601
Montsià	731	731	691	691	779	779	2.958
Terra Alta	1.117	1.117	1.043	1.043	1.013	1.013	3.850
Regió V	3.299	3.299	3.621	3.621	3.210	3.210	13.409
Cerdanya espanyola	1.714	1.714	1.455	1.555	2.112	2.112	6.680
Osona	5.676	5.926	7.400	7.400	6.460	6.460	22.336
Ripollès	2.276	2.616	2.907	2.907	3.574	3.574	11.300
Regió VI	9.666	10.256	11.762	11.862	12.146	12.146	40.316
Anoia	2.219	2.219	2.766	2.766	2.851	2.851	11.102
Bages	4.188	4.188	4.749	4.749	4.220	4.320	19.329
Berguedà	2.523	2.523	2.509	2.509	2.546	2.546	9.576
Solsonès	1.041	1.141	1.632	1.632	1.393	1.393	5.903
Regió VII	9.971	10.071	11.656	11.656	11.010	11.110	45.910
Garrigues	836	836	925	925	961	961	3.506
Noguera	2.655	2.655	2.292	2.292	2.717	2.717	9.656
Segarra	2.149	2.149	2.040	2.040	2.779	2.779	8.568
Segrià	1.550	1.550	1.599	1.599	2.047	2.047	6.487
Urgell	1.922	1.922	1.877	1.877	2.155	2.155	7.321
Regió VIII	9.112	9.112	8.733	8.733	10.659	10.659	35.538
Alt Urgell	2.606	2.606	2.427	2.427	2.737	2.737	8.919
Pallars Jussà	2.229	2.229	1.842	1.842	3.700	3.700	12.195
Pallars Sobirà	2.071	2.071	2.137	2.137	3.247	3.247	10.286
Vall d'Aran	—	—	—	697	—	—	—
Regió IX	6.906	6.906	6.406	7.103	9.684	9.684	31.400
Total del Principat	88.983	92.094	103.967	107.288	103.007	103.107	402.719

Quan hom no té cap més dada que el nombre de focs, sense la possibilitat de deduir raonadament el nombre d'habitants, no queda altre remei que multiplicar les xifres per quatre o per cinc, segons que és universalment admès. Ho hem fet sense vacil·lació en els estudis

del segle XIV al XVI. Però ens sembla que en arribar al XVIII aquesta comoditat ens ha d'ésser negada. Hem detallat la relació numèrica entre focs i habitants en un apartat anterior d'aquest mateix treball, a fi de veure com resulta d'arbitrària la norma establerta i, sobretot, com no hi ha uniformitat entre les diverses demarcacions. Cada vegueria, cada corregiment i cada comarca ofereix una relació numèrica diversa entre focs i habitants. Aplicar un coeficient únic a totes les comarques del país, prescindint de les diversitats establertes, ha de produir greus errors.

Ens encarem amb aquest problema en els censos del 1708 i el 1717, que, com hem indicat, solament donen xifres de focs. Per a deduir les d'habitants tenim els coeficients per vegueries i corregiments, deduïts de l'estat global del 1718 i del 1725 i els comarcals del 1725. Hem vist, però que hi ha divergències prou notables entre les dades obtingudes per cada un d'aquests dos recomptes. Ens ha calgut prescindir de les derivades del cens del 1725, i hem aplicat les deduïdes del resum del 1718, que ens consta que és basat damunt el cens del 1717.

L'aplicació ha estat feta de la següent manera: a les comarques del Baix Llobregat i el Barcelonès el coeficient entre focs i habitants aplicat ha estat de 4,18, que l'any 1718 correspon al corregiment i a la vegueria de Barcelona. Al Maresme, al Vallès Occidental i a l'Oriental hem aplicat el coeficient, 3,53, deduït per a la vegueria del Vallès i el corregiment de Mataró. Als dos Empordans, al Gironès i a la Selva hem multiplicat per 4, xifra que correspon a la vegueria gironina. A la Garrotxa el multiplicand ha estat 3,54, que havíem trobat per a la vegueria de Camprodon. A l'Alt Camp, al Tarragonès i al Baix Camp hem aplicat 3,82, pertanyent a la vegueria de Tarragona. A l'Alt i al Baix Penedès i al Garraf el coeficient ha estat 3,19, de la vegueria de Vilafranca. A la Conca de Barberà, al Priorat i a la Ribera d'Ebre ha estat 3,86, de la vegueria de Montblanc, el qual coincideix amb el de la vegueria de Tortosa, que hem aplicat igualment al Baix Ebre, al Montsià i a la Terra Alta. A la Cerdanya hem aplicat el multiplicand 3,25, de la vegueria de Puigcerdà. Al Ripollès, 3,58, deduït de la sots-vegueria de Ribes. A Osona, 3,62, de la vegueria de Vic. A l'Anoia, 3,94, mitjana establerta entre els coeficients de les vegueries d'Igualada i dels Prats de Rei. Al Bages, 2,92, establert així mateix com a mitjana entre els coeficients proporcionats per les vegueries de Moià, Lluçanès i Manresa. Al Berguedà, 3,85, deduït per a la vegueria de Berga. Al Solsonès, 3,61, pertanyent a la vegueria Alta de Cervera. A les Garrigues i al Segrià, 3,52, trobat per a la vegueria de Lleida. A la Noguera, 3,65, deduït de la vegueria de Balaguer. A la Segarra, 4,05, de la vegueria Baixa de Cervera. A tot l'Urgell, 3,62, que correspon a la vegueria d'Agramunt i als dos Pallars, 4,01, de la seva pròpia vegueria.

A falta d'altres, el mateixos coeficients ens han servit per al cens d'Aparici.

El resultat ha permès d'establir la Taula que donem a continuació, la qual, a més de contenir el resum comarcal dels focs, en allò que es retoreix als recomptes de població dels anys 1708 i 1717, inclou també els dels habitants, deduïts a base dels multiplicands que han estat indicats per a cada comarca.

Comarques	1708		1717		1725	
	Focs	Habitants	Focs	Habitants	Focs	Habitants
Baix Llobregat	1.894	7.916	2.753	11.507	1.979	8.790
Barcelonès	5.812	24.294	8.649	36.152	6.398	37.697
Maresme	4.335	15.302	5.139	18.140	4.304	20.108
Vallès Occidental	1.782	6.290	2.519	8.892	1.782	8.757
Vallès Oriental	3.413	12.047	4.323	15.260	4.000	16.480
Regió I	17.236	65.851	23.383	89.953	18.463	91.832
Alt Empordà	4.853	19.412	6.304	25.216	5.482	19.598
Baix Empordà	4.012	16.048	4.158	16.632	4.503	16.271
Garrotxa	2.329	8.244	4.091	14.482	3.354	12.671
Gironès	3.862	15.448	4.739	18.956	4.629	18.467
Selva	3.207	12.828	3.712	14.848	3.327	12.039
Regió II	18.263	71.980	23.004	90.134	21.295	79.046
Alt Camp	2.437	9.309	2.072	7.915	2.301	9.399
Alt Penedès	2.101	6.702	2.337	7.455	1.748	7.141
Baix Penedès	802	2.558	899	2.867	700	2.666
Garraf	1.627	5.190	1.643	5.241	1.346	5.573
Tarragonès	2.564	9.794	3.116	11.903	2.657	11.797
Regió III	9.531	33.554	10.067	35.382	8.762	36.576
Baix Camp	3.443	13.152	3.839	14.664	3.458	12.490
Conca de Barberà	1.818	7.017	1.825	7.044	1.878	7.562
Priorat	1.005	3.879	1.043	4.025	1.063	3.968
Ribera d'Ebre	1.154	4.454	1.152	4.446	1.389	4.672
Regió IV	7.420	28.503	7.859	30.182	7.788	28.692
Baix Ebre	1.451	5.600	1.887	7.283	1.418	6.601
Montsià	731	2.821	691	2.667	779	2.958
Terra Alta	1.117	4.311	1.043	4.025	1.013	3.850
Regió V	3.299	12.734	3.621	13.977	3.210	13.409
Cerdanya espanyola	1.714	5.570	1.555	5.053	2.112	6.680
Osona	5.926	21.511	7.400	26.862	6.460	22.336
Ripollès	2.616	9.365	2.907	10.407	3.574	11.300
Regió VI	10.256	36.447	11.862	42.322	12.146	40.316
Anoia	2.219	8.742	2.766	10.898	2.851	11.102
Bages	4.188	12.228	4.749	13.867	4.320	19.329
Berguedà	2.523	9.713	2.509	9.659	2.546	9.576
Solsonès	1.141	4.119	1.632	5.891	1.393	5.903
Regió VII	10.071	34.804	11.656	40.316	11.110	45.910
Garrigues	836	2.492	925	3.256	961	3.506
Noguera	2.655	9.690	2.292	8.365	2.717	9.656
Segarra	2.149	8.703	2.040	8.262	2.779	8.568
Segrià	1.550	5.456	1.599	5.628	2.047	6.487
Urgell	1.922	6.957	1.877	6.794	2.155	7.321
Regió VIII	9.112	33.750	8.733	32.307	10.659	35.538

Comarques	1708		1717		1725	
	Focs	Habitants	Focs	Habitants	Focs	Habitants
Alt Urgell	2.606	9.433	2.427	8.785	2.737	8.918
Pallars Jussà	2.229	8.938	1.842	7.386	3.700	12.195
Pallars Sobirà	2.071	8.304	2.137	8.569	3.247	10.286
Vall d'Aran	—	—	697	3.083	—	—
Regió IX	6.906	26.676	7.103	27.824	9.684	31.400
Total del Principat amb la Vall d'Aran			107.288	402.399		
Total del Principat sense la Vall d'Aran	92.094	344.303	106.591	399.316	103.107	402.719

La densitat de població

Sense la Vall d'Aran, l'any 1708 el conjunt de Catalunya obtenia 2,941 focs per quilòmetre quadrat, estimats per nosaltres en 10,94 habitants. L'any 1717 aconseguia 3,392 focs per quilòmetre quadrat, estimats en 12,71 habitants, i el 1725 la xifra de densitat de població restava fixada a 3,282 focs per quilòmetre quadrat i 12,81 habitants. Amb la Vall d'Aran, el 1717 la densitat del conjunt de la Catalunya estricta era de 3,347 focs i de 12,55 habitants per quilòmetre quadrat.

El darrer fogatge que tenim anterior al segle XVIII és el del 1553, el qual donava 2,12 focs per quilòmetre quadrat per al conjunt del Principat. En cent cinquanta anys la densitat general de població del país hauria augmentat en 0,808 focs per quilòmetre quadrat. Entre el 1708 i el 1717 hauria guanyat 0,461 focs per quilòmetre quadrat, i en l'ajust del 1725 les xifres haurien quedat establertes amb una pèrdua de 0,11 focs i un guany de 0,10 habitants per quilòmetre quadrat damunt el cens del 1717.

Per Comarques

En tots tres censos, les comarques que ofereixen el màxim de densitat de població són les mateixes: el Barcelonès, el Maresme i el Tarragonès sobrepujen totes les altres demarcacions en el curs de tot el quart de segle. El màxim el dona el Barcelonès, amb 54,97 focs (229,80 habitants) per quilòmetre quadrat l'any 1717, i segueix el Maresme, amb 12,92 focs (45,61 habitants) el mateix any. El Tarragonès oscil·la entre 7,42 focs (29,27 habitants) per quilòmetre quadrat que tenia el 1708, i 8,99 focs (34,360 habitants) que té el 1717. Darrera les quatre comarques davanteres quant a densitat de població, hem de situar-hi el Garraf, que obté 6,16 focs (19,66 habitants) per quilòmetre quadrat el 1708, puja molt lleugerament el 1717 i davalla a 5,10 focs (21,12 habitants) el 1725. Aleshores es mostra més poblat el Baix Empordà, que accentua un increment al llarg de tot el quart de segle fins a arribar a 6,411 focs (23,68 habitants) per quilòmetre quadrat el 1725. També en aquesta data el Gironès supera el Garraf en assolir 5,51 focs (21,79 habitants) per quilòmetre quadrat, i l'igual a el Baix Camp, que ofereix una evident estabilitat en els recomptes i acaba el quart de segle amb 5,103 focs per quilòmetre quadrat (18,43 habitants). Osona, en canvi, el 1708 té 4,96 focs per quilòmetre quadrat, passa a 6,20 el 1717, i a 5,41 el 1725. Es mantenen entre 4 i 6 focs per quilòmetre quadrat l'Alt Camp, l'Alt Penedès i el Vallès Oriental. El Baix Llobre-

gat, l'Alt Empordà i la Segarra comencen el segle amb 3 a 4 focs per quilòmetre quadrat i sobrepuen els 4 en arribar el 1725, mentre que la Selva i el Baix Penedès, la Cerdanya i el Bages s'estabilitzen entre 3 i 4. El Vallès Occidental i la Garrotxa sobrepuen els 4 focs per quilòmetre quadrat l'any 1717, però no arriben a 3 el 1708. S'estabilitzen entre 2 i una mica més de 3 la Conca de Barberà, el Ripollès, l'Anoia, el Berguedà i l'Urgell. En finir el quart de segle aconseguen els dos focs per quilòmetre quadrat el Priorat i els dos Pallars.

Cap de les altres comarques no arriba a dos focs per quilòmetre quadrat. El mínim de densitat de població el trobem a les Garrigues, amb 1,00 focs per quilòmetre quadrat (3,53 habitants) l'any 1708, i el torna a tenir el 1725, amb 1,15 focs (4,21 habitants), mentre que el 1717 li pren el lloc el Montsià, amb 1,093 focs (3,98 habitants) per quilòmetre quadrat.

A continuació donem una taula de població en focs i en habitants per quilòmetre quadrat.

Comarques	Focs per quilòmetre quadrat			Habitants per quilòmetre quadrat		
	1708	1717	1725	1708	1717	1725
Baix Llobregat	3,986	5,794	4,166	16,667	24,221	18,501
Barcelonès	36,943	54,977	40,668	154,420	229,800	239,610
Maresme	10,900	12,922	10,822	38,470	45,616	50,563
Vallès Occidental	2,845	4,022	2,845	10,044	14,198	13,983
Vallès Oriental	4,169	5,281	4,886	14,717	18,640	20,132
Regió I	6,964	9,447	7,459	26,607	35,345	37,104
Alt Empordà	3,775	4,904	4,211	15,102	19,618	15,24
Baix Empordà	5,712	5,920	6,411	22,849	23,680	23,16
Garrotxa	2,740	4,814	3,946	9,702	17,042	14,91
Gironès	4,599	5,643	5,512	18,396	22,573	21,79
Selva	3,187	3,688	3,306	12,748	14,755	11,96
Regió II	3,899	4,911	4,546	15,369	19,245	16,87
Alt Camp	4,500	3,826	4,249	17,191	14,616	17,35
Alt Penedès	4,119	4,581	3,427	13,140	14,616	14,00
Baix Penedès	3,024	3,390	2,640	9,649	10,816	10,05
Garraf	6,165	6,226	5,100	19,668	19,861	21,12
Tarragonès	7,402	8,995	7,670	28,275	34,360	34,05
Regió III	4,946	5,224	4,547	17,413	18,361	18,98
Baix Camp	5,081	5,665	5,103	19,409	21,642	18,43
Conca de Barberà	2,807	2,801	2,895	10,836	10,878	11,67
Priorat	1,925	1,998	2,037	7,434	7,715	7,60
Ribera d'Ebre	1,391	1,389	1,675	5,373	5,388	5,63
Regió IV	2,772	2,936	2,910	10,651	11,270	10,72
Baix Ebre	1,362	1,771	1,331	5,259	6,839	6,19
Montsià	1,093	1,033	1,165	4,220	3,989	4,42
Terra Alta	1,503	1,404	1,363	5,805	5,420	5,18
Regió V	1,332	1,462	1,295	4,902	5,644	5,41

Comarques	Focs per quilòmetre quadrat			Habitants per quilòmetre quadrat		
	1708	1717	1725	1708	1717	1725
Cerdanya espanyola	3,123	2,833	3,848	10,151	9,210	12,17
Osona	4,965	6,200	5,412	18,023	22,506	18,71
Ripollès	2,658	2,954	3,632	9,517	10,576	11,48
Regió VI	3,761	4,351	4,455	13,368	15,524	14,78
Anoia	2,478	3,089	3,183	9,763	12,170	12,39
Bages	3,215	3,645	3,316	9,388	10,645	14,83
Berguedà	2,123	2,111	2,142	8,174	8,128	8,08
Solsonès	1,086	1,553	1,326	3,922	5,609	5,62
Regió VII	2,227	2,627	2,504	7,844	9,087	10,34
Garrigues	1,003	1,110	1,154	3,533	3,909	4,21
Noguera	1,436	1,240	1,470	5,244	4,522	5,22
Segarra	3,329	3,160	4,305	13,485	12,801	13,27
Segrià	1,090	1,125	1,440	3,839	3,961	4,56
Urgell	2,853	2,786	3,199	10,329	10,087	10,86
Regió VIII	1,681	1,611	1,966	6,226	5,96	6,55
Alt Urgell	1,849	1,722	1,942	6,896	6,236	6,33
Pallars Jussà	1,259	1,041	2,092	5,054	4,176	6,89
Pallars Sobirà	1,460	1,507	2,290	5,857	6,043	7,25
Vall d'Aran	—	1,099	—	—	4,864	—
Regió IX sense la Vall d'Aran	1,502		2,107	5,805		6,833
Regió IX amb la Vall d'Aran		1,358			5,321	
Total del Principat sense la Vall d'Aran	2,931	3,392	3,282	10,959	12,710	12,818
Total del Principat amb la Vall d'Aran		3,347			12,555	

Observant els croquis establerts a base de la densitat de població per habitants, veiem que les comarques de la Catalunya Vella i la depressió litoral des de l'Empordà fins al Camp ofereixen el poblament més intens, i que és tota la ratlla de contacte amb la regió aragonesa i la valenciana, des dels Pirineus fins al mar, on s'ofereix la faixa de comarques semidesèrtiques o de població molt inferior a les altres. El Montsià s'agermana amb el Segrià i les Garrigues al principi i a la darrerria del quart de segle per a mostrar la seva població minsa, i el 1717 els fan bona companyia la Noguera, el Pallars Jussà i la Vall d'Aran. No és gaire superior la densitat de les altres comarques que tenen confins amb les de població mínima, tals com la Terra Alta, el Baix Ebre, la Ribera d'Ebre, el Priorat, el Pallars Sobirà i l'Alt Urgell. La clapa despoblada avança vers el centre del país pel Solsonès i el Berguedà, i veiem que el 1708 arriba al Bages i a l'Anoia, per un costat, i al Ripollès i a la Cerdanya, per la banda pirinenca.

Avanç i retrocés del poblament comarcal

Hem dit anteriorment que no estem segurs que les diferències que notem entre les xifres dels tres censos estudiats provinquin realment d'un avanç o d'un retrocés del poblament experimentat pel país en el transcurs dels anys que van d'un recompte a l'altre. Sospitem que les indicades diversitats puguin més aviat provenir de defectes, sobretot en la confecció del cens del mig, o sia el del 1717. Aquest, que va signat per Josep de Pedrazas, per tal com anava aparellat al famós cadastre de Felip V que tantes protestes va aixecar, executat com fou en plena repressió política, resulta una mica suspecte si l'estimem únicament en les xifres de focs. Amb tot, si ho fem en les d'habitants, tal com nosaltres les hem establertes, resulta que la suma obtinguda per al total de Catalunya (sense la Vall d'Aran) és encara inferior a la que dona el cens immediatament posterior, que té unes majors aparences de benignitat.

Entre el 1708 i el 1717 hi ha un augment de 14.497 focs o caps de casa en el conjunt del Principat sense la Vall d'Aran. Això, segons els nostres càlculs, vol dir un increment de 55.012,84 habitants, que representa un 15,74% d'augment de població. Entre el 1717 i el 1725 hi ha una minva de 3.484 focs, que, a causa del desacord existent entre ambdós censos quant a l'equivalència entre focs i habitants, encara representa un augment de 3.403 habitants.

Per Comarques

La comarca que experimenta la màxima pèrdua de població en l'espai transcorregut entre el 1708 i 1717 és el Pallars Jussà, amb 387 focs, que representen 43 focs per any. La segueixen de molt prop la Noguera i l'Alt Camp, que manifesten pèrdues de 363 i 365 focs, respectivament, que representen mitjanes de 43 i 40 focs anuals. L'Alt Urgell posa en evidència una pèrdua de 179 focs, o sia una mitjana de 19,88 per any; la Cerdanya minva de 159 focs, o sia 17,66 per any; la Segarra, de 109 focs; la Terra Alta, de 74; l'Urgell, de 45; el Montsià, de 40; el Berguedà, de 14, i per fi, la Ribera d'Ebre ens ofereix la pèrdua més modesta, reduïda a dos focs en el curs dels nou anys.

El guany demogràfic màxim el proporciona la comarca del Barcelonès, que presenta 2.837 focs més el 1717 que el 1708. Això representa 315 focs per any. Segueix la Garrotxa, amb 1.762 focs d'increment entre un cens i l'altre; Osona, amb 1.474, i l'Alt Empordà, amb 1.451. Els guanys anuals d'aquestes comarques són 195, 163 i 161 focs respectivament. A continuació cal consignar l'augment de 910 focs experimentats pel Vallès Oriental, el de 877 focs que trobem al Gironès, el de 859 al Baix Llobregat, el de 804 al Maresme, i el de 737 focs ofert pel Vallès Occidental. Vénen després els guanys més modestos del Bages, el Tarragonès, l'Anoia, la Selva, el Solsonès i el Baix Ebre, amb xifres absolutes de 561, 552, 547, 505, 491 i 436 focs, respectivament; els del Baix Camp, el Ripollès i l'Alt Penedès, que arriben a 396, 291 i 236 focs, i per fi, els més modestos del Baix Penedès (97), les Garrigues (89), el Pallars Sobirà (66), el Segrià (49), el Priorat (38), el Garraf (16) i la Conca de Barberà (7).

En el període 1717-1725 ens trobem que únicament experimenten guanys les comarques que en el període anterior experimentaren pèrdues, i al revés. Sembla que hom té cura d'esmenar en el cens del 1725 els errors escolats en el del 1717.

El Pallars Jussà, que entre el 1708 i el 1717 ofereix la màxima pèrdua, ara experimenta el màxim guany, el qual supera la minva d'aleshores. Guanya ara 1.858 focs i supera la

xifra de població d'Aparici en 1.471 focs. El Pallars Sobirà experimenta també l'augment considerable de 1.110 focs. La Segarra ofereix un guany de 739 focs; el Ripollès de 667; la Cerdanya, de 557; el Segrià, de 448, i la Noguera, de 425. Són també comarques demogràficament afavorides el Baix Empordà, que té un guany de 345 focs; l'Alt Urgell, que arriba a un increment de 310; la Ribera d'Ebre, que aconsegueix de beneficiar-se de 237, i, per fi, també l'augmenten el Montsià (88), l'Anoia (85), la Conca de Barberà (53), el Berguedà (37), les Garrigues (36) i el Priorat (20).

La pèrdua màxima correspon al Barcelonès, que, com hem vist, tenia el màxim guany comarcal en l'anterior període. Entre el 1717 i la darrera del quart de segle perd 2.251 focs. El segueix la Plana de Vic, amb una minva de 940 focs; el Maresme, que minva de 835 focs; l'Alt Empordà, de 835; el Baix Llobregat, de 774; el Vallès Occidental i la Garrotxa, que perden 737 focs cadascuna; l'Alt Penedès, que en perd 588; el Baix Ebre, 469; el Tarragonès, 459; el Bages, 429; la Selva, 385; el Baix Camp, 381; el Vallès Oriental, 323; el Garraf, 297; el Solsonès, 239; l'Alt Penedès, 199, i el Gironès, 110. La Terra Alta no arriba al centenar de focs de pèrdua.

El poblament segons l'altitud

L'any 1717, un 50% de la població de Catalunya, sense la Vall d'Aran, vivia en localitats situades sota els 250 metres d'altitud i un 20,20% a d'altres entre els 250 i els 500 metres; en conjunt, per consegüent, hi havia un 70% dels habitants del país que s'acollien en habitacles situats en una altitud inferior als 500 metres. Quedava un 16,67% que vivia en llocs situats entre els 500 i els 750 metres, un 6,50% que ocupava les faixes posades entre els 750 i el miler de metres, un 3,86% les situades entre el miler i els 1.250 metres, i, per fi, un 1,76% era aposentada a altituds superiors als 1.250 metres.

L'any 1725, pel que concerneix els focs, tenim que un 47,39% de la població catalana vivia en localitats d'altitud inferior als 250 metres; un 19,67% en localitats situades entre els 250 i els 500 metres; un 17,35% a d'altres situades entre els 500 i els 750 metres; un 7,64% a d'altres entre els 750 i el miler de metres; un 5,30% a llocs posats entre el miler i els 1.250 metres, i, per fi un 2,62% a d'altres indrets d'altitud superior als 1.250 metres. Sumant les dues primeres zones, tenim que 69.147 focs, o sia un 67,06% del total de la població del Principat, vivia en poblacions, masies i veïnats d'altitud inferior als cinc-cents metres.

El mateix any, quant a les xifes d'habitants, tenim que un 51,20% dels de la totalitat del Principat vivia en localitats situades en una altitud que no arribava als 250 metres, un 19,51 a les posades entre els 250 i els 500 metres, un 16,28% a les posades entre els 500 i els 750 metres, un 6,75% a les posades entre els 750 i el miler, un 4,45%, en llocs situats entre el miler i els 1.250 metres, i un 2,18% als situats més enllà dels 1.250 metres d'altitud. Englobant les dues primeres zones ens trobem que un 70,70% vivia en poblacions d'altitud inferior als cinc-cents metres.

Aquestes proporcions establertes per al conjunt del Principat naturalment no es mantenen en distribuir la població per regions o per comarques, puix que hi ha demarcacions on la totalitat del territori es troba a una altura superior als dos-cents cinquanta metres, i d'altres que no contenen cap localitat situada en una altitud inferior als cinc-cents metres. A continuació inserim una taula per comarques de la població segons l'altitud.

Comarques	1777		1775		1775		1725		1725	
	Focs	Focs	Focs	Focs	Focs	Focs	Focs	Habitants	Habitants	Habitants
	250 m.	500 m.	750 m.	1.000 m.	250 m.	500 m.	750 m.	250 a 500 m.	500 a 750 m.	750 a 1.000 m.
Baix Llobregat	2.619	134		1.909	70			8.431	359	
Barcelona	8.585	64		6.345	53			37.383	314	
Maresme	5.106		33	4.273		31		19.946		162
Vallès Occidental	1.572	916	31	1.001	757	24		5.225	3.411	121
Vallès Oriental	1.819	1.652	655	1.757	1.490	587	166	6.988	6.197	2.546
Regió I	19.701	2.766	719	15.285	2.370	642	166	77.973	10.281	2.829
Alt Empordà	6.045	252	7	5.296	179	7		18.916	655	27
Baix Empordà	4.028	130		4.414	89			15.877	394	
Garrotxa	326	2.739	755	423	2.061	653	217	1.246	7.997	2.581
Gironès	4.520	219		4.442	187			17.750	717	
Selva	2.746	672	81	2.573	562	25		9.075	2.321	113
Regió II	17.665	4.012	848	17.148	3.078	685	384	62.864	12.084	2.721
Alt Camp	773	992	188	1.209	857	139	96	4.936	3.399	588
Alt Penedès	1.328	905	104	1.140	550	58		4.467	2.426	248
Baix Penedès	818		81	662		38		2.485		181
Garraf	1.643			1.346				5.573		
Tarragonès	3.116			2.657				11.797		
Regió III	7.678	1.897	373	7.014	1.407	235	96	29.258	5.825	1.017
Baix Camp	2.844	758		2.607	629			9.141	2.436	913
Conca de Barberà	1.091	516	237	1.101	562	215		4.497	2.128	937
Priorat	24	637	382	22	699	342		87	2.635	1.246
Ribera	921	231		1.139	250			3.692	980	
Regió IV	3.789	2.717	898	3.768	2.679	904	437	12.920	10.548	3.374
Baix Ebre	1.789	98		1.337	81			6.251	350	
Montsià	691			779				2.958		
Terra Alta		818	225		777	236			2.973	877
Regió V	2.480	916	225	2.116	858	236		9.209	3.323	877

Sobre el contingut del poblament

El cens del 1717 classifica els focs en homes, cavallers i pobres. La relació general del 1718 és més prolíxa i detalla per vegueries la classificació en homes, infants majors de catorze anys, mariners, pescadors, jornalers, estudiants, vells de setanta anys en amunt, inútils, pobres de solemnitat, cavallers, dones casades i vídues, nenes menors de catorze anys, fadrines majors de catorze anys, nens menors de catorze anys, clergues, frares i monges. Ni en els detalls per vegueries ni en el conjunt de Catalunya les xifres de cavallers i de pobres que es dedueixen del 1717 no coincideixen amb les del 1718. En el conjunt del Principat la suma oficial de cavallers l'any 1717 és de 704 (nosaltres en trobem 715), i separant els de la Vall d'Aran, que no figura al cens anterior, el total indicat per a l'any 1718 és de 794. La suma oficial de pobres segons el cens del 1717 és de 5.896 (nosaltres en trobem 5.904), i en la taula del 1718 resulta de 5.390. Divergències semblants podríem constatar en les estimacions fetes per vegueries.

Com que la relació general del 1718 ofereix detalls del contingut del poblament que defuig el cens del 1717, prendrem aquella relació com a base de les anotacions que segueixen.

Població masculina i femenina

Deduïm primer el total d'homes sumant els que figuren com a tals, la gent d'ofici, els estudiants, els vells, els pobres de solemnitat, els cavallers, els nens, els clergues i els frares. Deduïm a continuació el total de la població femenina sumant les xifres anotades, de nenes, fadrines, casades, vídues i monges. El resultat per vegueries és el següent:

Vegueries	Població masculina	Població femenina	Total d'habitants	Tant per cent d'homes	Tant per cent de dones
Barcelona	26.291	30.364	56.655	46,40	53,59
Vallès	12.802	12.201	25.003	51,12	48,79
Girona	22.008	21.867	43.875	50,16	49,83
Besalú	14.153	15.448	29.601	47,80	52,18
Afegits a Besalú	4.649	4.650	9.299	49,99	50,01
Camprodon	5.883	5.508	11.391	51,64	48,35
Ribes de Freser	583	571	1.154	50,51	49,49
Puigcerdà	4.521	4.114	8.635	52,35	47,64
Berga	4.468	4.395	8.863	50,41	49,58
Lluçanès	1.277	1.337	2.614	48,85	51,14
Vic	13.648	13.983	27.631	49,39	50,61
Moià	1.327	1.265	2.592	51,19	48,80
Manresa	7.747	5.898	13.645	56,77	43,23
Igualada	2.304	1.755	4.059	56,76	43,23
els Prats de Rei	454	516	970	46,80	53,19
Alta de Cervera	4.661	4.653	9.314	50,04	49,95
Tàrrrega	2.138	2.134	4.272	50,04	49,95
Agramunt	2.981	2.833	5.814	51,27	48,72
Pallars	5.601	5.596	11.197	50,02	49,97
Vall d'Aran	1.371	1.712	3.083	44,46	55,53
Balaguer	1.246	1.120	2.366	52,66	47,33
Lleida	6.157	5.816	11.973	51,42	48,57
Tortosa	7.815	7.578	15.393	50,76	49,23

Vegueries	Població masculina	Població femenina	Total d'habitants	Tant per cent d'homes	Tant per cent de dones
Montblanc	8.547	8.175	16.722	51,11	48,88
Tarragona	13.152	13.539	26.691	49,27	50,72
Penedès	12.533	11.437	23.970	52,28	47,71
Baixa de Cervera	5.864	5.800	11.664	50,27	49,72
Total del Principat	194.496	195.464	389.960	49,87	50,12

Com veiem, hi ha un equilibri entre els elements femenins i els masculins del poblament tant en el conjunt del Principat com en els detalls per vegueries i sots-vegueries.

El proletariat

A continuació fem un intent d'establir una relació entre el personal que figura al cens com a «homes» i la suma dels mariners, pescadors i jornalers. La primera denominació sembla indicar una condició de no assalariat, malgrat que pugui incloure també arrendadors i masovers, contra la dels darrers, que forçosament ha d'ésser referida a treballadors sense patrimoni.

En el conjunt del Principat totes dues classificacions s'equilibren. Ambdues donen, si fa no fa, un 50 per cent del conjunt dels homes fets del cens. Però en observar les xifres establertes per vegueries ens trobem amb desequilibris manifestos entre ambdues xifres a determinades comarques. Les més notables ens les proporcionen les vegueries del Pallars i de la Vall d'Aran, on la xifra dels treballadors resta reduïda a la mínima expressió. Hi ha un 93,30% d'«homes» contra un 6,70% de treballadors al Pallars, i un 90,45% d'«homes» contra un 9,65% de treballadors a la Vall d'Aran. Són també notables les diferències, en desmèrit dels treballadors, que notem a les demarcacions d'Agramunt, Balaguer, Tàrraga, els Prats de Rei, Baixa de Cervera i Lleida, a les quals la proporció entre «homes» i treballadors oscil·la entre un 72% i un 79% dels primers i un 21% i un 28% dels segons. Com que aquestes comarques constitueixen una clapa regular situada a l'interior de Catalunya, aiguavessant de les Nogueres i el Segre, considerem que el fet de la carència o la disminució del nombre de treballadors ha de respondre a fets econòmics o patrimonials importants. La desigualtat entre les xifres atribuïdes a l'una classificació o a l'altra és menys considerable a les vegueries de Tortosa i de Montblanc, on els «homes» constitueixen d'un 63% a un 65%, i els treballadors, un 35 o un 36%.

Per contra, hi ha abundància de treballadors, amb disminució dels «homes», a les demarcacions del Lluçanès, de Manresa i de Vic, on aquells sobrepugen el 70% del conjunt. Els jornalers també superen amb escreix el «homes» a les demarcacions de Puigcerdà, de Vilafranca del Penedès i del Vallès. A la resta del Principat les xifres trobades per uns i altres oscil·len dins un 10%.

Vegueries	«Homes»	Treballadors	Suma	Tant per cent d'«homes»	Tant per cent de treballadors
Barcelona	6.443	4.922	11.365	56,69	43,31
Vallès	2.371	3.792	6.163	38,47	61,52

Vegueries	«Homes»	Treballadors	Suma	Tant per cent d'«homes»	Tant per cent de treballadors
Girona	4.622	4.425	9.047	51,08	48,91
Besalú	3.165	3.550	6.720	47,09	52,82
Afegits a Besalú	1.193	1.153	2.346	50,85	49,15
Camprodon	1.150	1.371	2.521	45,61	54,38
Ribes de Freser	136	119	255	53,33	46,66
Puigcerdà	769	1.533	2.302	33,40	66,60
Berga	897	1.070	1.967	45,39	54,39
Lluçanès	180	481	661	27,23	72,78
Vic	1.839	4.828	6.667	27,58	72,41
Moià	284	353	647	43,89	54,55
Manresa	1.341	3.167	4.508	29,75	70,25
Igualada	602	494	1.096	54,92	50,08
els Prats de Rei	135	47	182	74,17	25,83
Alta de Cervera	1.182	1.076	2.258	52,34	47,65
Baixa de Cervera	1.842	681	2.523	73,00	27,00
Tàrrrega	821	281	1.102	74,50	25,50
Agramunt	1.123	306	1.429	78,60	21,40
Pallars	2.140	154	2.294	93,30	6,70
Vall d'Aran	511	54	565	90,45	9,65
Balaguer	480	141	621	77,30	22,70
Lleida	2.139	809	2.948	72,55	27,45
Tortosa	2.275	1.314	3.589	63,38	36,62
Montblanc	2.399	1.289	3.688	65,05	34,95
Tàrragona	2.811	3.439	6.250	44,97	55,03
Penedès	2.270	4.433	6.703	33,86	66,13
Totals del Principat	45.120	45.166	90.286	49,98	50,02

La població eclesiàstica

La *Relación general* del 1718 és prolixa a establir la classificació en clergues, frares i monges. La suma de les persones de les dues darreres condicions no arriba en el conjunt del Principat a aconseguir la dels clergues regulars. La meitat de les religioses de tot Catalunya figuren establertes a la vegueria de Barcelona, així com la quarta part dels frares. Després de la vegueria de Barcelona, la de Girona és la que obté xifres remarcables de població tonsurada, a causa, sobretot, del sobrepuig que li proporciona la xifra dels clergues regulars. En població monacal, tant masculina com femenina, la vegueria de Tarragona supera la gironina. Vic obté xifres bastant inferiors.

La demarcació del Pallars ofereix un nombre de clergues regulars important, per raó del seu gran nombre de parròquies de minsa feligresia escampades per tot el Prepirineu. Després de les vegueries de Barcelona i de Girona, la del Pallars és la que mostra una xifra més alta de capellans.

La població estudiantil

En indicar els estudiants, el cens es refereix, no pas a la població escolar primària, tal com avui l'entendem, sinó a la que cursa estudis de caràcter superior. Per a tot Catalunya

el cens indica la xifra de 2.867 estudiants. Sorpren que a la vegueria de Barcelona, malgrat que ofereix una xifra total de població molt superior a les altres demarcacions, apunti, en canvi, un nombre relativament reduït d'estudiants. És la vegueria de Vic la que en aquest aspecte manifesta la població escolar més considerable amb els seus 444 estudiants. Se-gueix la sots-vegueria de Besalú (396 estudiants), i després la de Girona (320 estudiants); Tarragona, amb 297 estudiants, també supera a Barcelona, que solament n'anota 278.

La noblesa

Els cavallers es concentren a la vegueria de Barcelona. Entre 794 que n'hi ha arreu de Catalunya, 245 resideixen a la demarcació presidida per la capital. La vegueria de Vic, amb 109 cavallers, ofereix la xifra més alta de cavallers després de la barcelonina. Se-gueixen la vegueria de Girona, amb 72 cavallers; la del Pallars, amb 61; la de Tortosa, amb 50; la sots-vegueria de Besalú, amb 49; i la de Lleida, amb 33. Les altres demarcacions tenen xifres de noblesa més reduïdes.

La piràmide d'edats

Hem sumat les xifres d'homes amb les de clergues, mariners, pescadors, jornalers, cavallers i inútils per obtenir el nombre aproximat dels homes fets fins als setanta anys; hem sumat els infants majors de catorze anys amb els estudiants per obtenir els fadrins, i els vells i els pobres per obtenir els habitants majors de setanta anys. Per fi, hem sumat a les xifres de dones casades i vídues les de les monges per obtenir la de les dones fetes. Hem deixat les altres anotacions tal com ens les ofereix el resum del cens. A continuació n'anotem el resultat:

Vegueries	Homes	Fadrins	Vells	Menors masculins	Dones	Fadrines	Menors femenins	Totals
Barcelona	14.338	3.703	736	7.514	22.237	2.576	5.551	56.655
Vallès	6.777	796	551	4.678	6.058	2.005	4.138	25.003
Girona	11.127	2.464	727	7.690	10.449	4.197	7.221	43.875
Besalú	7.913	1.317	998	4.925	7.640	2.894	4.914	30.601
Afegits a Besalú .	2.637	456	231	1.325	2.356	934	1.360	9.299
Camprodon	2.972	289	505	2.117	2.565	920	2.023	11.391
Ribes de Freser ..	295	59	42	187	282	92	197	1.154
Puigcerdà	2.783	192	209	1.337	2.316	557	1.241	8.635
Berga	2.268	182	191	1.754	1.966	765	1.737	8.863
Lluçanès	712	47	70	448	615	256	466	2.614
Vic	7.444	682	602	4.920	6.272	3.001	4.710	27.631
Moià	707	54	51	515	579	230	456	2.592
Manresa	4.987	426	283	2.051	3.593	259	2.046	13.645
Igualada	1.215	254	55	780	1.126	395	234	4.059
els Prats de Rei ..	219	66	14	155	238	93	185	970
Alta de Cervera ..	2.630	351	186	1.494	2.271	821	1.561	9.314
Baixa de Cervera	2.990	632	243	1.999	2.919	904	1.977	11.664
Tàrrrega	1.212	231	64	631	1.144	374	616	4.272
Agramunt	1.612	456	134	779	1.516	514	803	5.814
Pallars	2.908	712	353	1.628	2.752	1.142	1.706	11.197

Vegueries	Homes	Fadrins	Vells	Menors masculins	Dones	Fadrines	Menors femenins	Totals
Vall d'Aran	762	114	97	398	815	308	589	3.083
Balaguer	734	159	14	339	685	176	259	2.366
Lleida	3.325	836	192	1.804	3.274	955	1.587	11.973
Tortosa	4.124	1.132	293	2.266	4.283	1.242	2.053	15.393
Montblanc	4.053	1.098	478	2.918	4.286	1.534	2.555	16.722
Tarragona	7.163	1.637	497	4.242	6.890	2.055	4.207	26.691
Penedès	7.356	845	474	3.758	6.191	1.807	3.439	23.970
Totals	104.264	19.290	8.290	62.652	105.318	31.816	58.330	389.960

A base de les dades del total de Catalunya obtingudes en l'anterior estat, establim una defectuosa piràmide, poc graonada i expressiva per tal com no comptem amb una classificació veritable dels habitants segons llur edat.

Amb tot, si observem la piràmide resultant, tenim que la població masculina inferior als catorze anys triplica amb escreix la constituïda pels fadrins i representa menys de la meitat de la dels homes fets d'edat inferior als setanta anys. Pel costat femení, el nombre de nenes no arriba al doble del de fadrines ni a la meitat del de dones casades i vídues. El nombre de nenes és inferior al de nens, però el de fadrines és bastant superior al dels fadrins, i, d'altra banda, el de dones és lleugerament superior al dels homes fets. Referent als vells, no tenim dades de l'element femení, i creiem que les velles de més de setanta anys deuen ésser incloses en les xifres de les dones casades. Si això fos així, i si sumàvem també el nombre de vells al dels homes fets, resultaria que en total els homes assolirien una xifra bastant superior a la de dones.

Vista la proporció entre el nombre de nens i el de fadrins, i entre el nombre de nenes i el de fadrines, sembla poder-se deduir que al segle XVIII hi havia una major mortalitat per part dels adolescents masculins que per part de les noies. Podia haver-hi influït la guerra de Successió, gairebé immediata al cens. Per altra banda, la nombrosa població d'edat inferior als catorze anys, que ve a representar vora un 50% de la totalitat dels fadrins i els homes fets, posa de manifest que l'any 1718 el Principat era un país d'una gran natalitat, el creixement del qual restava assegurat amb els seus propis elements.

Comarques que atreuen i comarques que repel·leixen el poblament

Entre el 1553 i el 1717 —data que marca el nou fogatge de caràcter plenament oficial, puix que el del 1708 té caràcter particular— transcorren cent seixanta-quatre anys. Però, com hem vist al capítol corresponent, entre el 1717 i 1725 es produeixen alts i baixos que no ens pensem pas que siguin atribuïbles a fets reals d'avanç o retrocés del poblament. Per això, en lloc de deturar-nos en el cens del 1717, ara preferim de fer-ho en el del 1725. Així, l'espai transcorregut entre aquest cens i el del 1553 és de cent setanta-dos anys.

La comparació dels resultats de població obtinguts damunt el fogatge del 1553 i els obtinguts damunt els del 1725 ens permetrà d'establir unes comarques que constitueixen zones

d'atracció del poblament, és a dir, comarques que al primer quart del segle XVIII manifestaven un augment sobre llur població de mitjan segle XVI, unes altres que mostren com un estancament, i encara unes terceres, una minva.

És clar que l'atracció o la repulsió del poblament no es manifesta dins cada comarca en igualtat de proporcions en tota la seva extensió; al contrari, dins una mateixa demarcació comarcal podríem deduir clapes que tendeixen a superpoblar-se, i d'altres que semblen mostrar una clara minva de població, però en aquest avanç solament podem referir-nos als conjunts comarcals.

En primer lloc tenim que el total de la Catalunya estricta l'any 1553, sense la Vall d'Aran, era de 66.719 focs (333.776 habitants a base de 5 habitants per cada foc, i 266.876 a base de 4), i l'any 1725 era de 103.107 focs i 402.719 habitants. Hi ha, en conseqüència, un increment de 36.388 focs que representa un 54,53% de la xifra inicial. Referent a habitants, l'augment és d'un 50% si multipliquem els focs del 1553 per 4, i d'un 20%, si els multipliquem per 5. Aquest augment del conjunt català és, però, ben lluny de manifestar-se proporcionalment per a totes les comarques.

La comarca que ofereix un increment absolut de població de major importància és Osona, que en el període indicat guanya 4.233 focs sobre la xifra inicial de 2.227, o sia que augmenta un 190%. Segueix el Maresme, que entre el 1553 i el 1725 guanya 2.678 focs sobre 1.616 que en tenia, i això representa un progrés demogràfic d'un 164,69%. Aquests tants per cent d'increment són, però, superats pels que manifesten les comarques del Ripollès, que amb un ascens de 2.571 focs sobre 1.003 que en tenia l'any 1553, augmenta el 256,33%, i pel Garraf, que amb un guany de 938 focs sobre 408 que en tenia el 1553, aconsegueix un increment de 229,90%. El Berguedà augmenta un 156,39% (1.553 focs sobre 993), el Bages, un 137,40% (2.501 focs sobre 1.819); la Cerdanya espanyola, un 133,60% (1.208 sobre 904); el Vallès Oriental, un 118,50% (2.171 focs sobre 1830). Com veiem, aquests ascensos de població no resten pas circumscrits a unes zones concretes, sinó que es manifesten en comarques costeres com són el Maresme i el Garraf, i també en comarques de l'interior com són el Vallès Oriental, el Bages, el Berguedà i Osona, i fins muntanyenques, com el Ripollès i la Cerdanya.

En xifres absolutes és també important l'augment de l'Alt Empordà, que sobre els 3.141 focs que tenia el 1553, obté un guany de 2.341 focs, o sia un 74,5%. Aquest tant per cent ve superat, però, per l'Anoia, la Garrotxa, el Baix Penedès, el Baix Llobregat, el Pallars Jussà, el Gironès i el Tarragonès, que, per bé que obtenen un increment en xifres absolutes inferior, per tal com parteixen de xifres de focs més baixes, aconsegueixen percentatges d'augment més alts que sobrepujen el 90% sobre la població del 1553.

Hem de presentar com a pràcticament estancat el poblament del Priorat (guany absolut de 37 focs), de la Conca de Barberà (guany absolut de 86 focs), del Baix Ebre, de la Terra Alta, del Solsonès i de la Noguera.

El Segrià és la comarca que ofereix el màxim de pèrdua de població, amb una absoluta de 1.133 focs, que representa un 36,62 per cent damunt la xifra del 1533. La segueix en consideració de pèrdua el Barcelonès, amb 565 focs de menys; amb menor quantia, les Garrigues (pèrdua de 74 focs), la Noguera (pèrdua de 53 focs), i la Terra Alta (pèrdua de 74 focs).

L'any 1553 la comarca que ofería el màxim de densitat de població, després del Barcelonès, era el Tarragonès (5,20 focs per quilòmetre quadrat), i seguia el Baix Empordà (4,56), el Gironès (4,39), i el quart lloc, després del Barcelonès, l'ocupava el Maresme, amb 4,08 focs per quilòmetre quadrat. El 1725 el Maresme salta al primer lloc després del Barcelonès, amb 10,82 focs per quilòmetre quadrat, i supera les altres tres comarques damunt dites, que mantenen el mateix ordre darrera seu. L'Osona fa un salt també molt considerable, puix que l'any 1553 ocupava el lloc 18 en l'escala de densitats de població comarcal, amb 1,86 focs per quilòmetre quadrat, i el 1725, amb 5,41 focs, passa el sisè, davant el Baix Camp, que n'aconsegueix 5,10. El Garraf és una altra de les comarques que aconsegueix una avanç extraordinari, i del lloc 22 (1,54 focs per quilòmetre quadrat) passa a igualar la densitat demogràfica del Baix Camp. El Vallès Occidental ocupava el setzè lloc, amb 2,14 focs per quilòmetre quadrat, i passa al novè, amb 4,88 focs. La Segarra, que el 1553 tenia 3,25 focs per quilòmetre quadrat, per bé que ascendeix fins a 4,30, reula al sisè lloc, i l'Alt Empordà es manté a l'onzè. En l'ordre establert el 1553, també reula l'Alt Camp, malgrat que de 3,09 focs per quilòmetre quadrat ha passat a 4,24. És molt remarcable el descens del Segrià, que del catorzè lloc passa al 32, i de 2,23 focs per quilòmetre quadrat davalla a 1,44. El mínim, que el 1553 el tenia el Pallars Sobirà, amb 0,76 focs per quilòmetre quadrat, seguit del Berguedà, amb 0,83, el 1725 l'ostenten les Garrigues, amb 1,15 focs per quilòmetre quadrat, seguit del Montsià, amb 1,16. Així veiem que el mínim de densitat de població passa del Prepirineu al Baix Ebre i al Segre.

Si expressem damunt un mapa els resultats de la taula que tenim establerta de les diferències del poblament per comarques entre el 1553 i el 1725, notarem que les comarques que experimenten guanys demogràfics i les que experimenten pèrdues constitueixen clapes contínues. La primera ocupa tot el Pirineu (sense el Solsonès), la Depressió Central fins a la Segarra i la zona costera fins al Baix Camp. La segona és constituïda per la major part de la Catalunya continental. Observant aquesta zona notem que, partint del Segrià, que és la comarca que experimenta la pèrdua màxima, hi ha un semicercle, d'altres comarques (la Noguera, les Garrigues, la Terra Alta) de confí comú amb el Segrià que experimenten pèrdues de població més reduïdes. Entre la clapa de les comarques que perden població i de les que en guanyen hi ha una faixa contínua que les separa, la qual de nord a sud és formada pel Solsonès, l'Urgell, la Conca de Barberà, la Ribera d'Ebre, el Priorat, i acaba al mar, amb el Baix Ebre.

Comarques	1553		1725		1553-1725			
	Focs	Focs per km ²	Focs	Focs per km ²	Augment absolut	Dismin. absoluta	Tant per cent d'augm.	Tant per cent de dism.
Baix Llobregat	1.040	2,18	1.979	4,16	939		90,20	
Barcelonès	6.963	44,26	6.938	40,66		565		8,11
Maresme	1.626	4,08	4.304	10,82	2.678		164,69	
Vallès Occidental	1.343	2,14	1.782	2,84	439		32,68	
Vallès Oriental	1.830	2,23	4.000	4,88	2.170		118,50	
Regió I	12.802	5,17	18.463	7,45	5.661		44,21	
Alt Empordà	3.141	2,44	5.482	4,26	2.341		74,53	
Baix Empordà	3.203	4,56	4.503	6,41	1.300		40,58	
Garrotxa	1.734	2,04	3.354	3,94	1.620		93,42	

Comarques	1553		1725		1553-1725			
	Focs	Focs per km ²	Focs	Focs per km ²	Augment absolut	Dismin. absoluta	Tant per cent d'augm.	Tant per cent de dism.
Gironès	3.691	4,39	4.629	5,51	938		25,41	
Selva	2.032	2,01	3.327	3,306	1.295		63,73	
Regió II	13.801	2,94	21.295	4,54	7.954		54,30	
Alt Camp	1.674	3,09	2.301	4,24	627		37,45	
Alt Penedès	1.213	2,37	1.748	3,42	535		44,10	
Baix Penedès	362	1,36	700	2,64	338		93,37	
Garraf	408	1,54	1.346	5,10	938		22,99	
Tarragonès	1.802	5,20	2.657	7,67	855		47,44	
Regió III	5.459	2,83	8.762	4,54	3.303		60,50	
Baix Camp	2.497	3,68	3.458	5,10	961		38,48	
Conca de Barberà ...	1.792	2,76	1.878	2,89	86		4,79	
Priorat	1.026	1,96	1.063	2,03	37		3,60	
Ribera d'Ebre	1.252	1,51	1.389	1,67	137		10,90	
Regió IV	6.567	2,45	7.788	2,91	1.221		18,59	
Baix Ebre	1.307	1,22	1.418	1,33	111		8,49	
Montsià	592	0,88	779	1,16	187		31,58	
Terra Alta	1.087	1,46	1.013	1,36		74		6,80
Regió V	2.986	1,20	3.210	1,29	1.224		40,99	
Cerdanya espanyola ...	904	1,64	2.112	3,84	1.218		134,70	
Osona	2.227	1,86	6.460	5,41	4.233		190,00	
Ripollès	1.003	1,01	3.574	3,63	2.571		256,33	
Regió VI	4.134	1,51	12.146	4,45	8.012		19,38	
Anoia	1.445	1,61	2.851	3,18	1.406		97,30	
Bages	1.819	1,39	4.320	3,31	2.501		137,40	
Berguedà	993	0,83	2.546	2,14	1.553		156,39	
Solsonès	1.236	1,17	1.396	1,32	157		12,70	
Regió VII	5.493	1,23	11.110	2,50	5.617		102,25	
Garrigues	1.035	1,24	961	1,15		74		7,14
Noguera	2.770	1,49	2.717	1,47		53		1,913
Segarra	2.099	3,25	2.779	4,30	279		32,39	
Segrià	3.180	2,23	2.047	1,44		1.133		35,62
Urgell	1.854	2,75	2.155	3,19	301		16,20	
Regió VIII	10.938	2,01	10.659	1,96	680		2,61	
Alt Urgell	1.507	1,06	2.737	1,94	1.230		81,60	
Pallars Jussà	1.941	1,09	3.700	2,09	1.759		90,62	
Pallars Sobirà	1.091	0,76	3.247	2,29	1.156		197,61	
Vall d'Aran								
Regió IX	4.539	0,86	9.684	2,10	5.145		113,35	
Total del Principat ..	66.719	2,12	103.107	3,28	36.388		54,53	

Les zones geogràfiques

La suma de la població de totes les comarques que tenen contacte amb el mar (l'Empordà, la Selva, el Maresme, el Barcelonès, el Baix Llobregat, el Garraf, el Baix Penedès, el Tarragonès, el Baix Camp, el Baix Ebre i el Montsià), l'any 1708 donava la xifra de 34.731 focs, la qual representava un 37,71% dels focs del conjunt del Principat, sense la Vall d'Aran, i una distribució de 4,75 focs per quilòmetre quadrat. Les mateixes comarques l'any 1717 sumaven 42.790 focs, xifra que representava un 39,88% de la totalitat de la Catalunya estricta i una distribució de 5,85 focs per quilòmetre quadrat. L'any 1725 el conjunt de les comarques marítimes donava 36.351 focs i 156.588 habitants, que constituïen un 35,25% de la totalitat de focs de Catalunya sense la Vall d'Aran, i un 38,88% de la totalitat dels seus habitants. La densitat de població era aleshores de 4,97 focs per quilòmetre quadrat i de 21,41 habitants.

Les comarques situades entre la serralada prelitoral i el mar (l'Alt Penedès, l'Alt Camp, el Vallès i el Solsonès) l'any 1708 oferien un conjunt de 13.595 cases, que representaven el 14,76% de les que sumava el Principat sense la Vall d'Aran, i mostraven un repartiment de 4,075 cases per quilòmetre quadrat. L'any 1717 la suma dels focs d'aquestes comarques donava la xifra de 15.990, que constituïen un 14,90% del conjunt català i una disposició de 4,79 focs per quilòmetre quadrat. L'any 1725 la suma era de 14.460 focs i de 60.244 habitants, o sia un 14,02% de la totalitat de focs de Catalunya i un 14,95% de la totalitat d'habitants, i un repartiment de 4,26 focs i de 18,05 habitants per quilòmetre quadrat.

El Clot de Móra d'Ebre (Priorat-Ribera d'Ebre-Terra Alta) tenia 3.276 focs el 1708, els quals representaven un 3,55% del total de Catalunya i una distribució de 1,564 cases per quilòmetre quadrat. El 1717 obtenia 3.280 focs, que representaven 3,01% del conjunt català i una distribució d'1,54 focs per quilòmetre quadrat. El 1725 tenia 3.465 focs i 12.490 habitants, que representaven un 14,02% del total de focs del Principat i un 14,95% dels habitants. La densitat de població era d'1,65 focs i de 3,101 habitants per quilòmetre quadrat.

Ajuntant els tres grups de comarques indicats obtenim el territori format per les dues depressions litorals catalanes, més el Clot de Móra. Així el conjunt de les comarques litorals i prelitorals l'any 1708 sumava 48.326 focs, o sia el 52,47% del total català, amb 4,53 focs per quilòmetre quadrat; el 1717 sumava 58.780 focs, o sia un 54,78% del conjunt català, amb 5,52 focs per quilòmetre quadrat, i l'any 1725 tenia 50.811 focs amb 216.833 habitants, o sia que contenia el 49,27% dels focs de tot Catalunya i el 53,85% de tots els habitants, distribuïts a base de 4,260 focs i 16,70 habitants per quilòmetre quadrat.

Les comarques de l'Anoia, la Conca de Barberà, el Bages, Osona, el Solsonès o el Berguedà constitueixen un conjunt territorial que és possible de classificar com el quadre típic de la Catalunya Central. Aquest conjunt l'any 1708 sumava 17.815 cases, xifra que representava un 19,32% de la totalitat dels focs catalans, amb una distribució de 2,83 focs per quilòmetre quadrat; l'any 1717 la suma donava 20.881 focs, que representaven el 19,46% dels de la totalitat de la Catalunya estricta, amb un repartiment de 3,32 focs per quilòmetre quadrat; i l'any 1725 la suma arribava als 19.448 focs i 75.808 habitants, o sia un 18,80% de la totalitat de Catalunya i una distribució teòrica de 3,09 focs i 12,05 habitants per quilòmetre quadrat.

Les comarques de les Garrigues, la Noguera, la Segarra, el Segrià i l'Urgell, que formen la regió de Lleida, constitueixen la Catalunya pròpiament continental. L'any 1708 aquesta part del nostre territori sumava 9.112 focs, o sia un 9,88% de la població total de Catalunya, amb un repartiment d'1,68 focs per quilòmetre quadrat; l'any 1717 sumava 8.733 focs, o sia un 8,13% del conjunt dels de tot Catalunya i una distribució d'1,611 focs per quilòmetre quadrat; l'any 1725 sumava 10.659 focs i 35.538 habitants, o sia un 10% dels focs i un 8,82% dels habitants del total català i una distribució d'1,61 focs i 6,55 habitants per quilòmetre quadrat.

La suma de les comarques que hem indicat com a compreses a la part central de Catalunya i les de la regió lleidatana ens dona el conjunt emplaçat a la Depressió Central. Aquest conjunt de comarques l'any 1708 suma 29.614 focs, que representen un 29,22% de la població total de Catalunya i manifesten una distribució de 2,30 focs per quilòmetre quadrat. Les mateixes comarques l'any 1717 sumen 29.614 focs, que constitueixen un 27,6% del conjunt del Principat i un repartiment de 2,531 focs per quilòmetre quadrat. L'any 1725 la suma de la Depressió Central és de 30.107 focs i 111.346 habitants, o sia que el susdit territori contenia un 29,19% dels focs i un 27,64% dels habitants de la població conjunta de la Catalunya estricta, repartida en 2,57 focs i 8,821 habitants per quilòmetre quadrat.

La totalitat de la regió Tremp-la Seu d'Urgell, més la Garrotxa, la Cerdanya i el Ripollès, que comprenen el Prepirineu i el Pirineu, l'any 1708 sumen la quantitat de 13.565 focs, que representen un 14,72% dels de tot Catalunya, amb una distribució d'1,650 focs per quilòmetre quadrat. L'any 1717 el mateix territori tenia 15.656 focs, o sia un 14,59% de la població catalana, amb una distribució de 2,050 focs per quilòmetre quadrat. L'any 1725 la suma era de 18.724 focs i 62.050 habitants, o sia un 18,15% dels focs i un 15,40% dels habitants de la totalitat de Catalunya, i un repartiment de 2,68 focs i 8,89 habitants per quilòmetre quadrat.

Comparació amb el fogatge del 1553

L'augment més important que entre el 1553 i el 1725 experimenten els quadres físics a què ens hem referit en els paràgrafs anteriors, l'ofereix el conjunt de les comarques del Prepirineu i el Pirineu, que l'any 1553 sumaven 8.190 focs i el 1725 han obtingut un benefici demogràfic d'un 128,62%, i d'1,17 focs per quilòmetre quadrat han passat a 2,68. És també molt notable l'augment de les comarques que hem anomenat centrals, les quals igualment han doblat amb escreix el poblament, i han aconseguit un 104,45% d'increment. Però com que la regió lleidatana i pròpiament continental ha experimentat una pèrdua d'un 2,55% de la seva població, resulta que el conjunt de les comarques de la Depressió Central Catalana solament guanya un 47,22%, el qual, s'assembla als que experimenten les comarques del litoral i el prelitoral. Aquestes guanyen, entre el 1553 i el 1725, un 42,49% de llur població, i si n'extraïem les tres que formen el Clot, en certa manera independent de Móra d'Ebre, obtenim un 46,32%. El Clot de Móra resulta demogràficament estancat durant el llarg període referit, puix que solament guanya un 2,91% quant al nombre de veïns.

La taula que ve a continuació permet veure amb una major claredat les variacions demogràfiques experimentades per les faixes físiques de Catalunya entre els dos recomptes de població referits.

Zones	1553	1725	Diferència	Tant per	1553	1725
	Focs	Focs		cent	Densitat	Densitat
					Focs per	Focs per
					km ²	km ²
Comarques marítimes	24.973	36.351	+11.378	45,56	3,41	4,97
Clot de Móra d'Ebre	3.365	3.465	+ 100	2,91	1,60	1,65
Comarques del Prelitoral	9.751	14.460	+ 4.709	48,29	2,92	4,33
Comarques litorals i prelitorals ...	38.089	54.276	+16.187	42,49	2,98	4,26
Comarques centrals	9.512	19.448	+ 9.936	104,45	1,51	3,09
Comarques lleidatanes	10.938	10.659	— 279	—2,55	2,01	1,96
Depressió Central	20.450	30.107	+ 9.657	47,22	1,74	2,57
Pirineu i Prepirineu	8.190	18.724	+10.534	128,62	1,17	2,68
El Principat sense la Vall d'Aran .	66.719	103.107	+36.388	54,53	2,12	3,28

Les principals poblacions

Poblacions de més de mil focs

	1708	1717	1725	1725
	Focs	Focs	Focs	Habitants
Barcelona	5.155	7.404	5.481	34.005
Tortosa	1.161	1.520	1.100	5.343
Vic	1.145	1.044	1.448	4.783
Mataró	1.029	1.391	1.029	5.918
Tarragona	730	1.083	808	4.554
Manresa	719	1.030	1.000	5.647

Notem en primer lloc que Barcelona, de 5.155 focs, que Aparici li atribueix l'any 1708, passa a 7.404 focs, que li són assignats l'any 1717. Hi ha un increment de 2.249 focs en el transcurs de nou anys. Amb el famós setge a què la ciutat fou sotmesa entremig dels dos recomptes, un augment que representa un cinquanta per cent de la població inicial, ens sembla irregular: o bé hem de suposar que la xifra d'Aparici fou baixa, o bé que la del 1717 fou exagerada. Hem de decantar-nos per aquest darrer supòsit, si considerem el cens immediatament posterior, que fa davallar la Ciutat Comtal a una xifra de focs semblant a la que estima Aparici.

En el cens de Josep Aparici, després de Barcelona la població més important de Catalunya és Tortosa; però si tenim en compte com és de dilatat el terme tortosí i l'escampall de nuclis de població que el formen, ens cal considerar que el nucli atapeït més important devia ésser Vic. Després venia Mataró, el comerç de la qual ciutat Aparici elogia molt particularment en la seva descripció de Catalunya.

Si no fos pels censos posteriors, ni Tarragona ni Manresa no figurarien en aquest apartat. Segons les dades d'Aparici, demogràficament els passen al davant Girona i Reus, que passen dels nou-cents focs, mentre que Tarragona i Manresa es queden entre set i vuit-cents.

En el cens del 1717 la segona població de Catalunya segueix essent Tortosa, i Mataró li va a l'encalç, amb un centenar de focs menys. La quarta població és ara Tarragona, i a continuació vénen Vic i Manresa, amb una insignificant diferència.

En el cens posterior totes les localitats de més d'un miler de focs tornen a xifres bastant semblants a les que donava Aparici menys Vic, que ara, quant al nombre de focs, és la segona població de Catalunya. Però el seu nombre d'habitants resulta molt reduït, i per això, quant al total de població, es troba molt per sota de Mataró, Manresa i Tortosa. Vic compta solament amb 3,30 persones per foc, mentre que Mataró en té 5,77, Manresa 5,64, i Tortosa 4,85. Tarragona, amb 5,60 ànimes per foc, resta al sisè lloc.

Poblacions de més de 750 focs i menys de mil

	1708	1717	1725	1725
	Focs	Focs	Focs	Habitants
Girona	924	775	930	4.473
Reus	902	818	740	1.968
Valls	784	231	666	3.116
Cervera	440	397	800	2.112

Hem dit que Girona i Reus guanyen el tercer i el quart lloc, respectivament, entre les localitats de Catalunya en quantitat de focs, segons Josep Aparici, l'any 1708. Però en el cens de 1717 veiem que Girona i Reus en lloc d'augmentar davallen molt considerablement. És, però, molt més sorprenent la davallada soferta per Valls, que ens sembla tenir una estranya fragància de falsedat encaminada a esquivar tributs i emparada en la impunitat que podia oferir-li el filipisme d'alguns del seus prohoms. Un cas semblant, però menys accentuat, l'ofereix Cervera. Si Valls restava reduïda als focs que indica el cens del 1717, resulta que li passaven al davant la totalitat de les localitats que agrupem al següent apartat. Però en el cens posterior simula de recuperar-se, i ho fa amb molta justificació Cervera, a causa de la possible superpoblació derivada de la implantació de la Universitat. Reus, en canvi, manté la davallada de tot el període,⁶ i Olot i Lleida la superen quant al nombre d'habitants. La mitjana de persones per foc es redueix a Reus a 2,65.

Poblacions de 500 a 750 a focs

	1708	1717	1725	1725
	Focs	Focs	Focs	Habitants
Vilanova i la Geltrú	714	582	531	1.771
Vilafranca del Penedès	623	506	550	1.894
Lleida	600	613	760	2.353
Sitges	503	410	400	1.606
Sant Feliu de Guíxols	466	505	430	1.543
Olot	300	724	668	2.627
Igualada	296	397	508	1.630

Segons Aparici l'any 1708 Vilanova i la Geltrú superava totes les altres poblacions del grup. Lleida, però, havia estat anotada pel mateix Aparici en 1.500 focs abans del setge catastròfic de 1707, i el 1708 l'anota solament amb 600.

Vilanova i la Geltrú ofereix una baixa considerable l'any 1717, i aleshores Olot ocupa el primer lloc de l'apartat, seguida de Lleida. En el darrer cens és Lleida que ocupa el primer lloc, seguida d'Olot, si estimem únicament la xifra de focs. Quant a la de la totalitat de la població reflectida per la dels habitants, Olot continua al davant de Lleida.

Vilafranca del Penedès supera Vilanova i la Geltrú en focs, així com en habitants en la darrera estima.

Poblacions de 300 a 500 focs

	1708	1717	1725	1725
	Focs	Focs	Focs	Habitants
Blanes	443		476	1.829
Berga	426	440	440	1.703
Balaguer	405	330	400	1.615
Centelles	402	216	222	762
Ripoll	400	302	466	1.216
la Bisbal d'Empordà	394		359	1.396
Sant Hipòlit de Voltregà	384	392	307	1.381
Terrassa	374	415	388	1.835
Manlleu	373	170	134	484
Moià	363	364	325	1.468
Figueres	357	441	450	1.862
Arenys de Mar	354	359	350	1.245
la Selva del Camp	340	456	343	1.605
Solsona	331	331	385	1.593
Esparraguera	312	322	245	1.134
Alcover	310	297	309	894
Ulldecona	300	279	340	1.206
Cardona	300	216	436	1.720
Tàrraga	291	294	300	1.028
Canet de Mar	287		388	1.861
Taradell	275	409	262	736
Castellterçol	262	263	300	1.154
Granollers	255	341	337	1.324
Caldes de Montbui	236	378	112	1.391
Castelló d'Empúries	225	338	286	1.261
Camprodon	206	258	310	960
Martorell	200	396	213	808
Sant Joan de les Abadesses	200	244	399	1.126
Palafolls		197	369	1.226
Vilassar i Cabrils	182	415	250	1.243
Caçà de la Selva	150	304	210	1.242
Sarrià	143	323	244	674
Oristà	121	313	250	666

El fet que establim l'ordre de les localitats a base del primer cens, o sia el de Josep Aparici, origina un desordre en considerar els altres censos. Així, la població més important del grup, tenint solament en compte la població real segons que és consignada en el darrer recompte, resulta ésser Figueres, seguida de Canet i Terrassa. Blanes, que ocupa el primer lloc el 1708, es manté, però, a la vora de les anteriors. Berga, que, segons Aparici, ocupa

el segon lloc d'acord amb les xifres d'habitants consignades en la darrera estima, a més de les localitats anteriors, es veu superada per Cardona. Balaguer li va en seguiment. Centelles davalla un gran nombre de llocs en els censos posteriors al d'Aparici, pel fet que aquest inclou Sant Martí de Centelles i tots els seus agregats al nucli bàsic, i els altres censos els en separen.

Ripoll que, segons Aparici, segueix Centelles en ordre d'importància de població, en el darrer recompte es situa sota la Selva del Camp, Solsona, Moià, Caldes de Montbui, la Bisbal d'Empordà, Sant Hipòlit de Voltregà, Arenys de Mar, Granollers, Vilassar, Caçà de la Selva, Sant Joan de les Abadesses i Palafolls.

Manlleu, en l'estima d'Aparici, agrupa també localitats que més tard havien d'emancipar-se, i en el cens posterior obté una xifra total de població molt inferior a totes les altres localitats del grup.

Barcelona, 1959

* Opuscle publicat per la Fundació Josep Massot i Palmés i la Societat Catalana de Geografia.

Notes

¹ Manuscrit de la Biblioteca de Catalunya. Arch. Reg. 5082-516, fols 49-60. El Dr. Salvador Llobet va publicar la part referent a la província de Lleida a «Revista Ilerda», VIII (1947). També va publicar la *Descripción geográfica de Cataluña*, però sense la llista de poblacions i nombre de cases que conté el manuscrit a «Revista Hispánica», XXV (1946).

² Manuscrit de la Biblioteca Nacional de Madrid, núm. 2274, fols. 369-444.

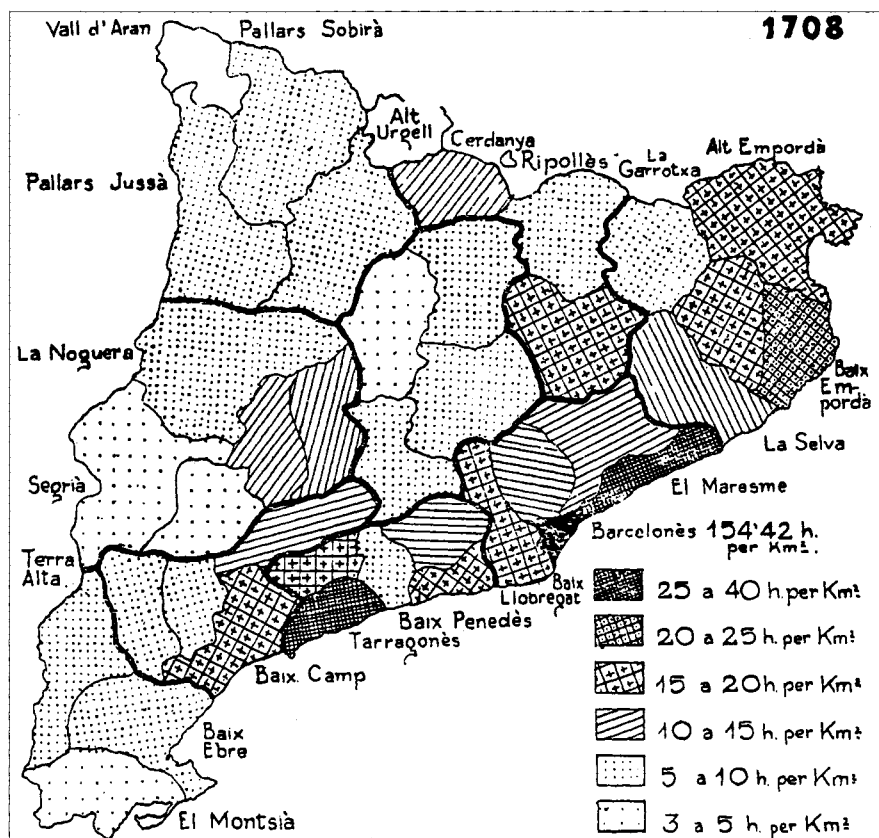
³ Manuscrit de la Biblioteca de la Reial Acadèmia de la Història de Madrid, 12-21-4=67 a 72. També Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, manuscrit sense catalogar. En coneixem dues còpies més, guardades a la Biblioteca, Museu Balaguer de Vilanova i la Geltrú i a la Biblioteca del Palau Reial de Madrid.

⁴ Tots els censos estudiats en aquest volum són escrits en castellà. El cens d'Aparici menciona «casas», i el cens de Pedraza, i següents mencionen «vecinos». Nosaltres, però, mantenim la denominació clàssica de «focs», que apareix als censos o fogatges catalans dels segles XIV al XVI, que és, per altra banda, la que hem adoptat en els nostres treballs anteriors.

⁵ Parlen de Josep Aparici: Ramon d'Alòs-Moner, *Josep Aparici en l'Acadèmia dels Desconfiats*, «Boletín de la Reial Academia de Buenas Letras de Barcelona», XIII (1928); Joan Mercader, *Nuevos datos sobre la personalidad del geógrafo José Aparici*, «Estudios Geográficos», XII (1951), 351-357; Salvador Llobet, *op. cit.*

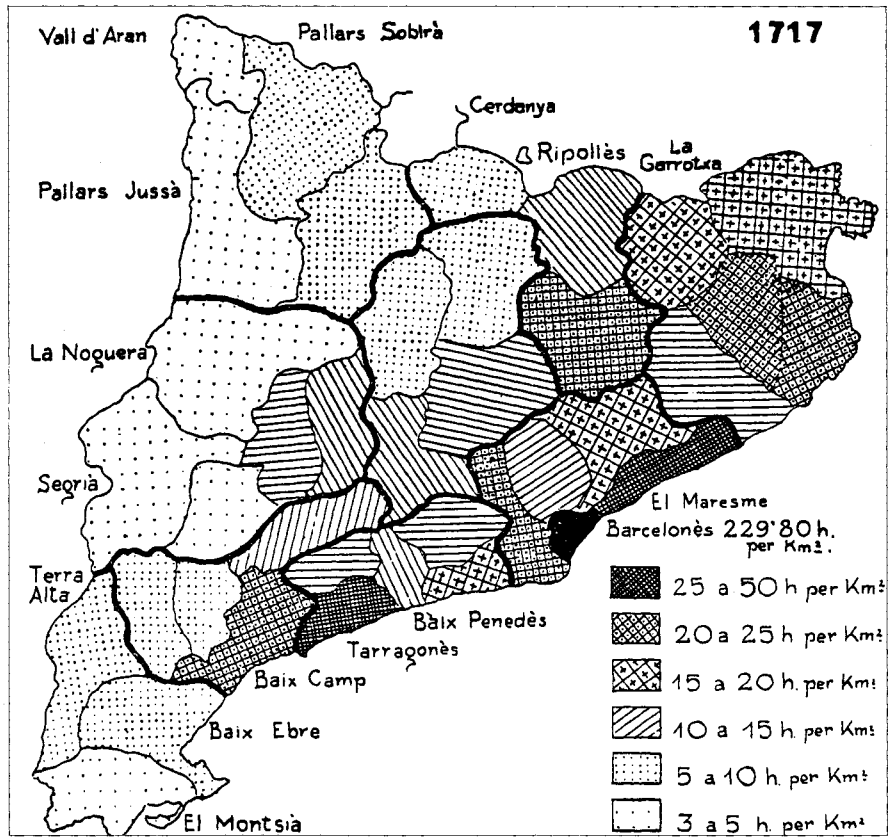
⁶ Sobre l'anormalitat que tocà de viure a Reus en aquests anys vegeu la nostra transcripció: Celdoni Vilà, *Amor al rei i a la pàtria. Vinguda de Pere Joan Barceló dit Carrasclat en Reus 1713-1749* (Reus 1954).

La densitat de població

Densitat de població per comarques, segons el fogatge de Josep Aparici l'any 1708

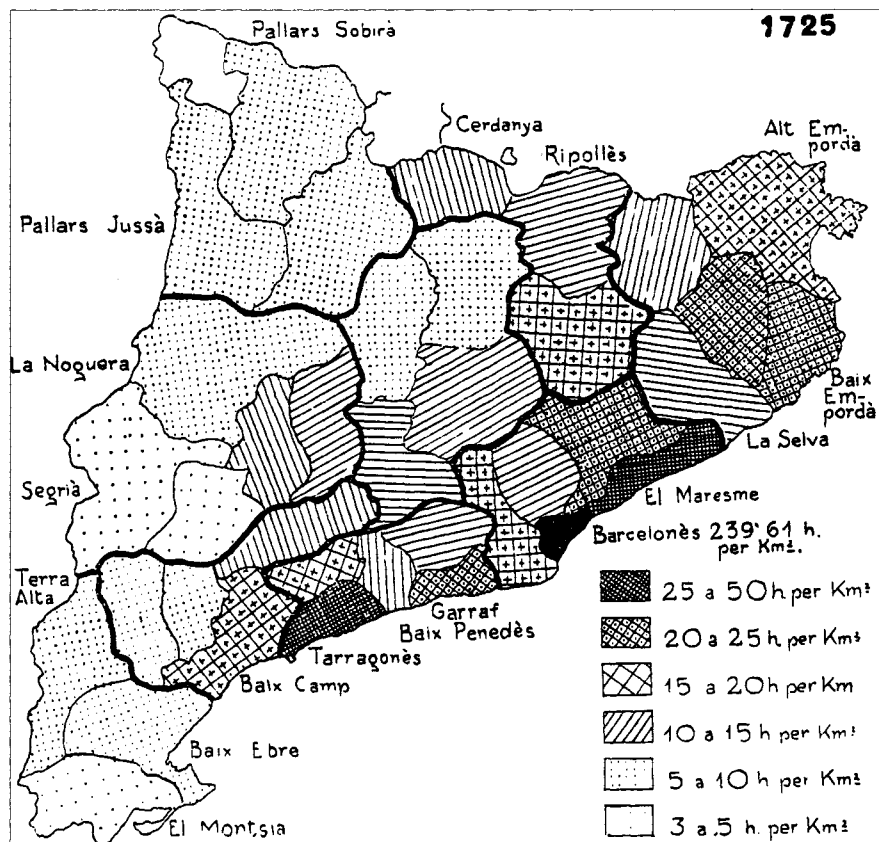
La densitat de població

Densitat de població per comarques, segons el cens del 1717

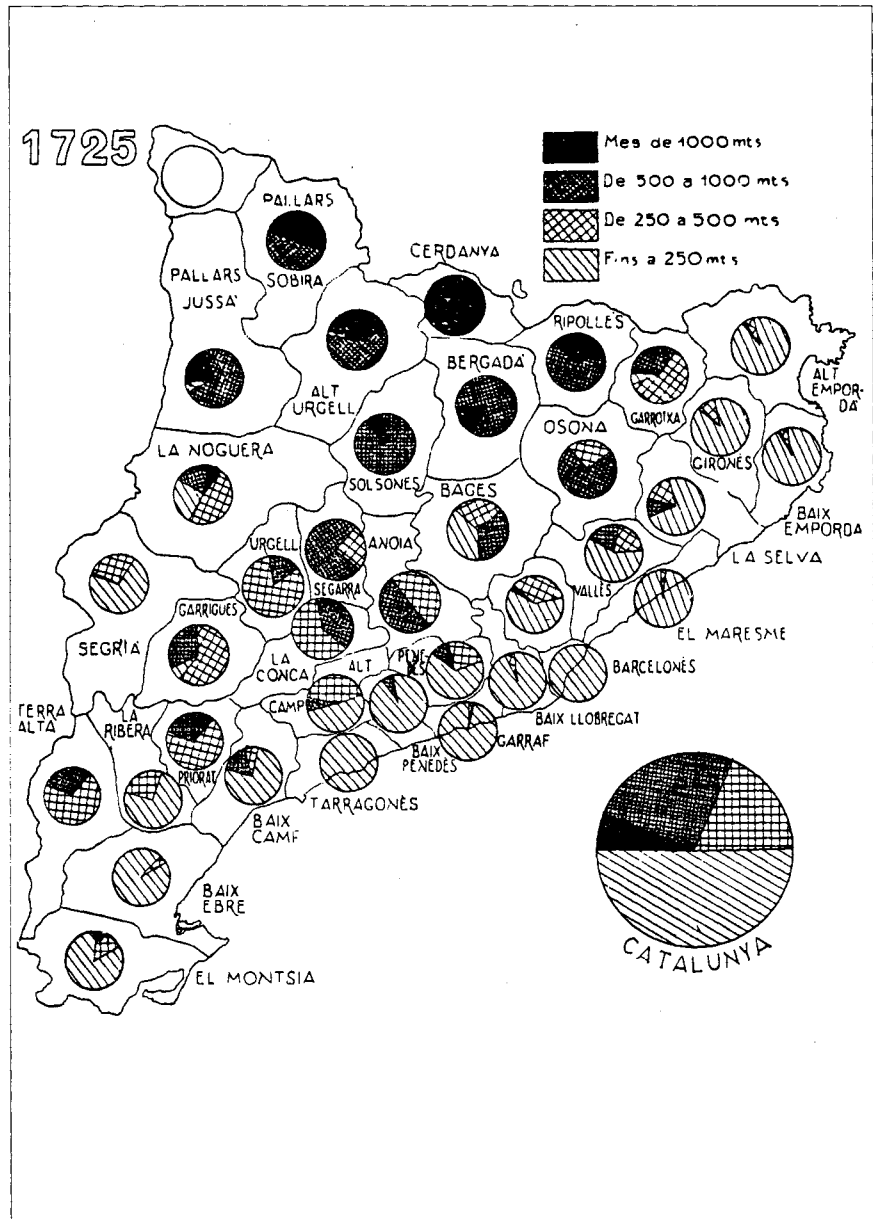

La densitat de població

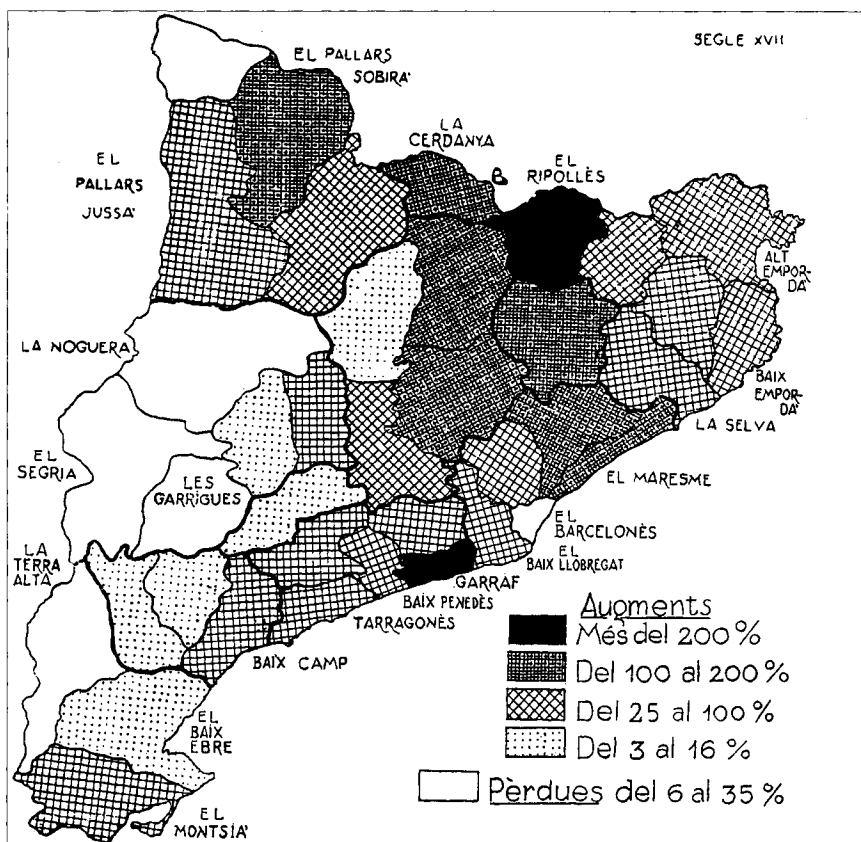
Densitat de població per comarques segons el recompte de població dels anys 1720-1725

El poblament segons l'altitud

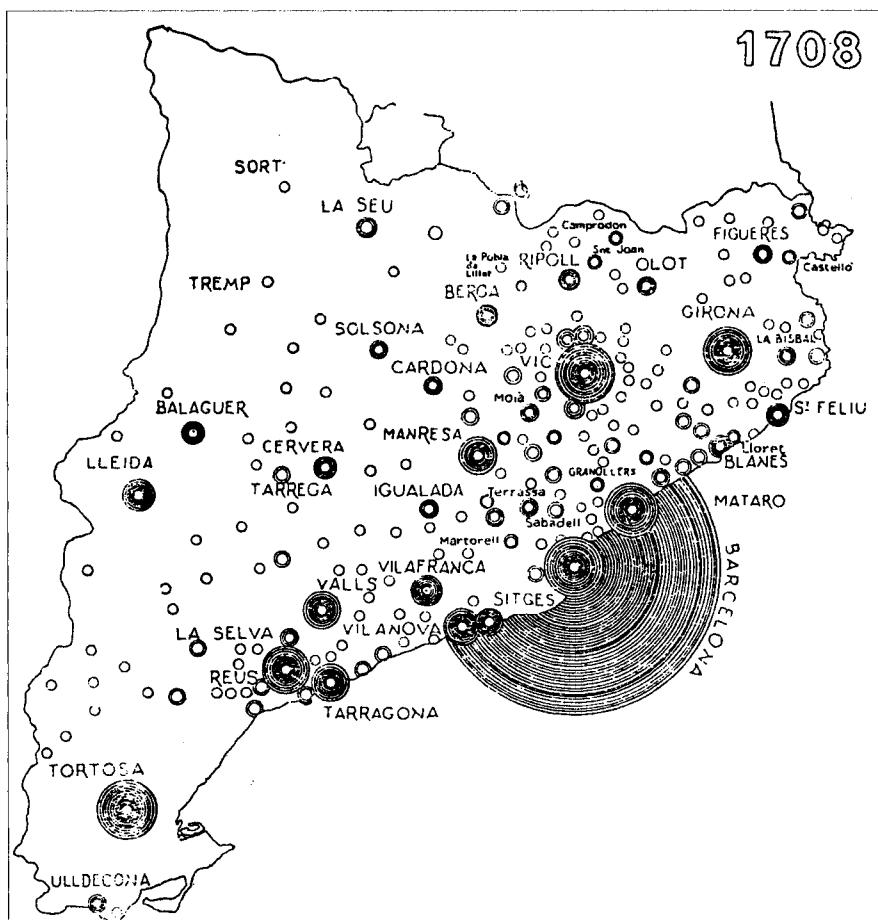
Distribució altimètrica de la població comarcal a la darrera del primer quart del segle XVIII

Atracció i repulsió del poblament

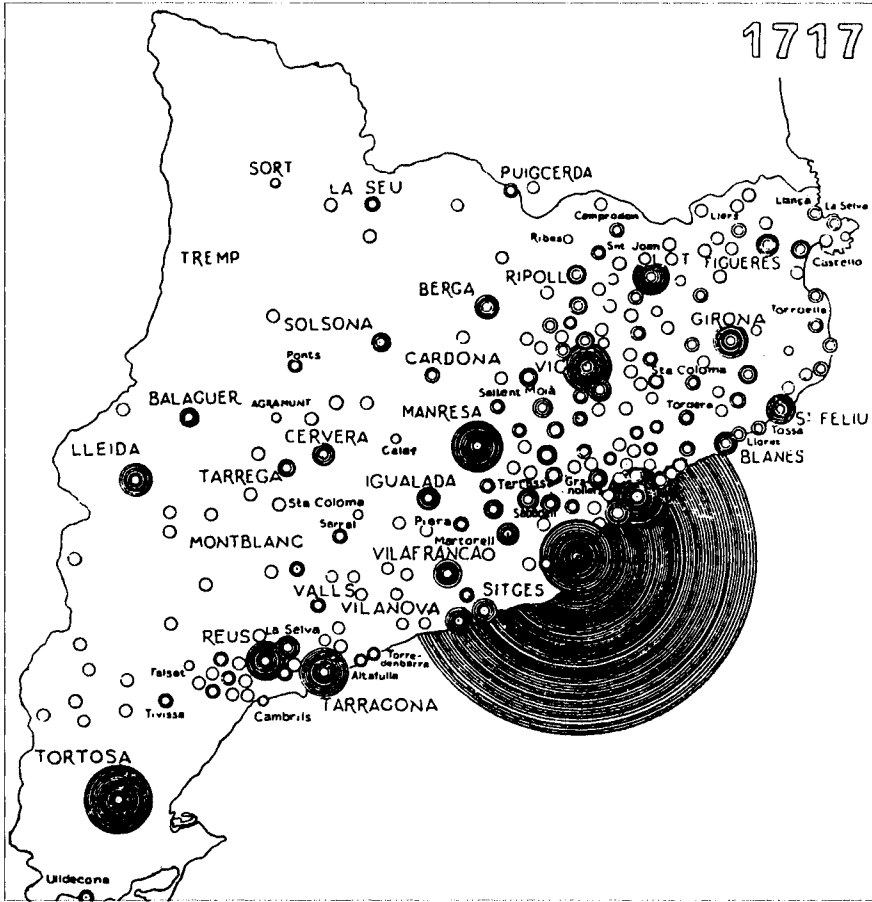
Evolució del poblament comarcal entre l'any 1553 i el període 1720-1725, segons les xifres de focs. La Vall d'Aran, que figura en blanc en el gravat, no ha d'ésser considerara, puix que les seves xifres de població no figuren en els fogatges referits. Segons ens comuniquen els senyors Emili Giralt i Jordi Nadal, que han consultat *Estado, Leg. 319 antiguo* de l'Arxiu General de Simancas, l'any 1553 a la Vall d'Aran hi havia 618 focs naturals i 250 focs estrangers. El total seria de 868 focs, però no estem segurs si aquests estrangers han d'ésser sumats a la xifra dels naturals, majorment quan el detall per localitat de la relació de Simancas a nosaltres ens suma solament 598 focs. Segons l'estat global del 1718, al qual ens referim en el text, la Vall d'Aran tenia 697 focs. N'hauria perdut, doncs, 171, o sia un 19,72% partint de la base de considerar bona la xifra de 868 per al 1553. Si ho és la dels 618 naturals, llavors hauria guanyat 79 focs, o sia un 12,78%.

Les principals poblacions

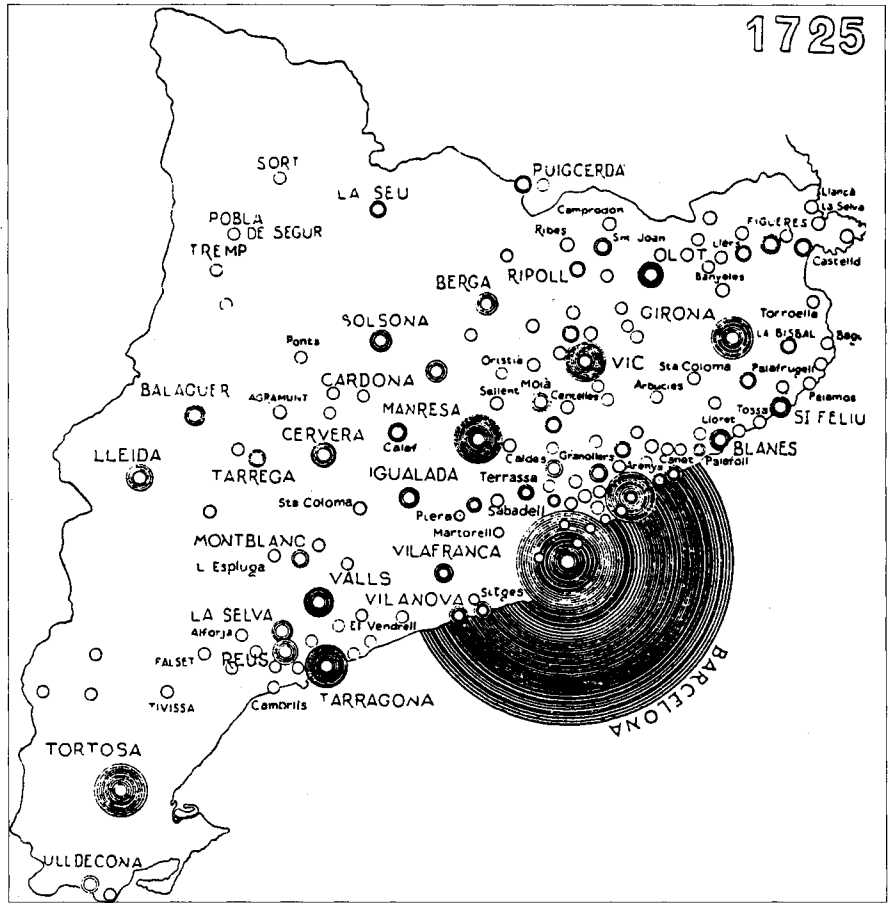
Les poblacions més importants l'any 1708. Cada cercle indica un centenar de focs.

Les principals poblacions

Les poblacions més importants l'any 1717. Cada cercle indica un centenar de focs

Les principals poblacions

Les poblacions més importants a la darreria del primer quart del segle XVIII.
Cada cercle indica cinc-cents habitants